

บทที่ ๓

บทบาทในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง : บทบาทการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าบรมโกศกับพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้” เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของพุทธศาสนาที่เข้าสู่ประเทศจีน โดยความเห็นของนักวรรณคดีและประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนาทั้งนิยายเถรวาทและมหายานได้ลงความเห็นว่ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีนประมาณ พุทธศักราช ๖๐๘ สมัยของพระเจ้าจักรพรรดิเม่งเต้แห่งราชวงศ์ฮั่น และมีวิวัฒนาการมาจนสมัยราชวงศ์ถัง ๑๑๖๑-๑๔๕๐ มีพัฒนาการด้านต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง และในบทนี้จะได้ศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาทในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาของพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้” โดยมีประเด็นในการศึกษา ดังนี้

๓.๑ ประวัติศาสตร์บทบาทของพระมหาจักรพรรดิจีนและราชวงศ์ถังกับพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาในประเทศไทย ดังที่ปรากฏในหลักฐาน เมื่อประมาณพุทธศักราช ๖๐๘ ในสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิเม่งเต้แห่งราชวงศ์ฮั่น พระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ ได้จัดส่งคณะทูต ๑๘ คน ไปสืบพระพุทธศาสนาในอินเดีย คณะทูตชุดนี้ได้เดินทางกลับประเทศจีนพร้อมด้วยพระภิกษุ ๒ รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะ และพระธรรมรักษ์ รวมทั้งคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่งด้วย เมื่อพระเถระ ๒ รูป พร้อมด้วยคณะทูตมาถึงนครโล่หยาง พระเจ้าฮั่นเม่งเต้ ได้ทรงสั่งให้สร้างวัดเพื่อเป็นที่อยู่ของพระทั้ง ๒ รูป นั้นซึ่งมีชื่อว่า วัดเป่เอ่ย์ หรือ “วัดม้าขาว” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้าตัวที่บรรพบุรุษของพระองค์ทรงพาพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียมาสู่ประเทศจีน หลังจากนั้นพระปาศยปะมาตังคะ กับพระธรรมรักษ์ได้แปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นภาษาจีนเล่มแรกตามพงศาวดารและประวัติศาสตร์จีนได้ให้รายละเอียดไว้ว่า พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศจีนตั้งแต่ พุทธศักราช ๓๒๖ แต่หลักฐานในทางราชการ ค้นได้ว่าเมื่อ คริสต์ศักราช ๖๕ หรือ พุทธศักราช ๑๐๘ พระจักรพรรดิเม่งตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่นทรงส่งคณะทูต ๑๘ คนไปสืบศาสนา ณ เมืองโซตาน (ปัจจุบันอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลซินเจียงในประเทศจีน ในสมัยโบราณโซตานเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งอินเดีย และพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่โซตานตั้งแต่ ๒๑๗ ปี ก่อนคริสต์ศักราช) หลังจากนั้น ๒ ปี คณะทูตก็ได้กลับมายังประเทศจีนพร้อมด้วยพระภิกษุ ๒รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะ กับ พระธรรมรักษ์ และคัมภีร์พระพุทธศาสนาส่วนหนึ่ง พระภิกษุทั้ง ๒ รูปได้มาพำนักอยู่ ณ วัดม้าขาวแห่งนครโล่หยาง (ลกเอี้ยง) และได้แปลพระคัมภีร์เป็นภาษาจีนหลายคัมภีร์”^๑

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย , (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒.

๓. สมัยราชวงศ์จิ้น (พุทธศักราช ๘๐๘ – ๙๖๓)

พุทธศักราช ๘๕๓ ในรัชกาลพระเจ้าไว่ตี้มีพระภิกษุชาวอาเซียกลางชื่อโฝเถอเตง จาริกมายังนครโล่หยาง นำหลักธรรมนิกายมนตรยานเข้ามาเผยแพร่และมีการบวชภิกษุณีรูปแรกของจีน

พุทธศักราช ๙๑๕ ในรัชกาลพระเจ้าเฮาบูตี้ ประเทศเกาหลีส่งทูตมาของพระพุทธรูป และพระคัมภีร์ เป็นแรกเริ่มที่พระพุทธรูปศาสนาแพร่เข้าสู่เกาหลี

พุทธศักราช ๙๓๔ มีพระภิกษุชื่อฮุยเอียง เริ่มประกาศหลักธรรมในนิกายสุขาวดี ณ ภูเขาโลซาน

พุทธศักราช ๙๔๒ ในรัชกาลพระเจ้าอ่านตี้ หลวงจินฟาเหียน (ฮวบเอี้ยน) ออกจาริกไปสืบศาสนาในชมพูทวีป

พุทธศักราช ๙๔๔ พระกุมารชีวะ จากแคว้นกุฉะหรือกุจา มาถึงนครเซียงอ่านปฏิบัติศาสนกิจอยู่จนถึงมรณภาพ ในพุทธศักราช ๙๕๖

๔. สมัยราชวงศ์เหนือและใต้ (พุทธศักราช ๙๖๓ – ๑๑๒๔) ประกอบด้วยราชวงศ์ สูงหรือสอง ชี่ เลี้ยง และ ตันในภาคใต้กับเผ่าทั้ง ๕ ในภาคเหนือ

พุทธศักราช ๙๖๒-๙๙๐ ในระหว่างการรุกรบโจมตีระหว่างแคว้น ได้มีการประหารพระสงฆ์ ทำลายพระพุทธรูปและพระคัมภีร์อย่างร้ายแรงหลายครั้ง เริ่มแต่ที่นครเซียงอ่านเป็นต้นไป

พุทธศักราช ๙๘๔ มีอุบาสกเผ่าตั้นเป็นพุทธบูชาครั้งแรก และนับแต่ พุทธศักราช ๙๔๕ เป็นต้นมา ได้มีการตั้งพระสงฆ์ให้มีตำแหน่งในทางราชการ เป็นเหตุให้พระสงฆ์เข้ายุ่งเกี่ยวพัวพันกับกิจการบ้านเมืองไปด้วย

พุทธศักราช ๑๐๓๘ รัชกาลพระเจ้าเม่งตี้ มีการสร้างถ้ำพระพุทธรูป โดยสลักภูเขาทั้งลูกเป็นถ้ำ ทำเป็นพระพุทธรูปและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาเป็นแบบฉบับของพุทธศิลปะต่อมา

พุทธศักราช ๑๐๕๓ ในรัชกาลพระเจ้าบูตี้ได้สถิติตามการสำรวจว่ามีวัด ๑๓,๐๐๐ วัด เศษ ในนครโล่หยาง มีภิกษุและภิกษุณี ๒,๐๐,๐๐๐ รูปเศษ พระชาวต่างประเทศ ๓,๐๐๐ รูปเศษ

พุทธศักราช ๑๐๕๕ พระเจ้าบูตี้ ทรงเสวยเจและขอให้พระสงฆ์เลิกฉันทนื้อสัตว์ทำให้เกิดประเพณีพระสงฆ์จีนถือมังสวิวัติ จนถึงทุกวันนี้พระเจ้าบูตี้ ซึ่งครองราชย์แต่ พุทธศักราช ๑๐๔๖ ถึง ๑๐๙๒ ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และทรงพยายามดำเนินนโยบายทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า มีการก่อสร้างวัดวาอารามที่สวยงามใหญ่โต และเกิดประเพณีทางพุทธศาสนาแบบจีนหลายอย่าง

พุทธศักราช ๑๐๖๓ หรือ ๑๐๖๙ พระโพธิธรรม จาริกจากอินเดีย ถึงนครโล่หยาง แล้วขึ้นไปอยู่จำพรรษาในภาคเหนือตั้งพุทธศาสนานิกาย ฉาน หรือฮยาน (ญี่ปุ่นเรียก เซน) และเป็นปฐมประมุขแห่งนิกายนั้น

พุทธศักราช ๑๐๙๖ ในรัชกาลพระเจ้าวรมันที่ พระภิกษุอินเดียชื่อ ปรมิตร จาริกมาเผยแพร่นิกายธรรมลัทธิ และในระยะเดียวกัน พระพุทธศาสนาได้แพร่จากเกาหลีเข้าสู่ญี่ปุ่น

พุทธศักราช ๑๑๑๘-๑๑๒๓ รัชกาลพระเจ้าชวนต์ เป็นระยะเวลาแห่งการทำลายล้างพระพุทธศาสนา เริ่มแต่ในแคว้นจิว ให้ยกเลิกพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า ต่อมาแคว้นจิวยกทัพเข้ามาโจมตีแคว้นซีได้ แล้วทำลายพระพุทธศาสนา ด้วยการบังคับให้พระสงฆ์ลาสิกขา ๒,๐๐๐,๐๐๐ รูป ยึดวัด ๔๐,๐๐๐ วัด ทำลายพระพุทธรูป เอาทองคำและทองแดงไปทำทองแท่งและเหรียญกษาปณ์ ทำยาสอดจึงอนุญาตให้มีการนับถือพระพุทธศาสนา และลัทธิเต๋ามาใหม่อีก แต่ให้ถือภิกษุเป็นโพธิสัตว์แต่งตัวอย่างสามัญชน ไม่ต้องครองจีวร กล่าวโดยสรุปแล้ว ระยะเวลาดังกล่าวประมาณ ๓๖๐ ปีที่ประเทศมีแต่ความแตกแยกระส่ำระสาย รบราฆ่าฟันกัน นับแต่สิ้นราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นมานี้ กลับเป็นระยะเวลาที่พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมของจีน ตลอดจนคงเป็นพลังช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติในที่สุด ดังจะเห็นได้ในสมัยต่อไป

๕. สมัยราชวงศ์ซุ่ย (พุทธศักราช ๑๑๒๔-๑๑๖๑) พุทธศักราช ๑๑๒๔ พระเจ้าปุ่นตี้ ทรงรวบรวมประเทศจีนทั้งภาคเหนือและภาคใต้ทั้งหมดเข้าได้เป็นอันเดียวกัน พระองค์มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ครั้นขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โปรดให้พระสงฆ์กลับครองจีวรตามเดิม ทรงแต่งตั้งพระมุขสงฆ์ และโปรดให้สร้างวัดขึ้นใหม่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะ ณ ภูเขาแห่งที่สวยงามกับให้มีที่นาประจำสำหรับบำรุงวัดให้ทำสารบาญรายชื่อพระสูตรรวบรวมพระไตรปิฎกขึ้นใหม่เรียบบร้อย

๖. สมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๑๑๖๓-๑๔๕๐) พุทธศักราช ๑๑๖๓ พระเจ้าถังเกาจง มีพระบรมราชโองการกำหนดเดือน ๑ เดือน ๕ เดือน ๙ ตลอดเดือนและวันที่ ๑,๘,๑๔-๑๕, ๑๘ ๒๓-๒๔, ๒๘-๒๙-๓๐ ของทุกเดือนเป็นวันอุโบสถ ห้ามการประหารชีวิต ตกปลาล่าสัตว์ ตามวินัยของมหายาน ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติธรรมของชาวพุทธจีนมาจนปัจจุบัน และในปีต่อมาก็ได้ทรงสละพระราชวังเดิมให้เป็นวัด

พุทธศักราช ๑๑๗๒ ในรัชกาลพระเจ้าถังไท่จง ทรงโปรดให้พระถังซัมจั๋ง (บางที่เรียก หลวงจิ้นเหียนจั้ง หรือยวนฉาง) ออกจากจีนไปสืบศาสนาในชมพูทวีปกลับมาถึงจีนใน พุทธศักราช ๑๑๘๘ ทรงอาราธนาให้สถิต ณ เมืองโลหยาง ทรงอุปถัมภ์ในการแปลพระสูตรมากมายที่นำมาจากอินเดียพระถังซัมจั๋งได้เขียนบันทึกการเดินทางชื่อ “บันทึกแคว้นตะวันตก” ไว้อันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างมากและได้ปฏิบัติศาสนกิจต่อมาจนถึงมรณภาพใน พุทธศักราช ๑๒๐๘ ในรัชกาลพระเจ้าเกาจง

พุทธศักราช ๑๑๘๕ พระเจ้าถังไท่จง โปรดเกล้าฯ ยกพระราชธิดาปุ่นเซ่ง ให้อภิเษกสมรสกับกษัตริย์ทิเบต เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาแพร่เข้าสู่ประเทศทิเบต พระนางปุ่นเซ่งทรงริเริ่ม

สร้างอักษรทิเบตขึ้นตามแบบอักษรอินเดียที่ใช้เขียนภาษาสันสกฤต และทรงสร้าง สรรค์ความเจริญแก่ทิเบตยกย่องเป็นพระแม่เจ้าตราบถึงปัจจุบัน

พุทธศักราช ๑๒๑๔ ในรัชกาลพระเจ้าเกาจง หลวงจีนเต้าชวนผู้ริเริ่มนิกายวินัยได้ถึงมรณภาพและในปีเดียวกัน หลวงจีนอึ้งจิง (จิ้งเจ้ง) ออกจาริกไปอินเดีย และพักที่สุมาตราหลายปี กลับถึงจีนใน พุทธศักราช ๑๒๓๘ พระนางบูเจ็กเทียน เสด็จไปประทับนอกประตูวัง หลวงจีนอึ้งจิงพูดได้หลายภาษา แปลคัมภีร์พระวินัยและพระสูตร และประพันธ์หนังสือเรื่อง “ประวัติสังฆจีนจาริกไปอินเดีย” และ “พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในเกาะแถบทะเลใต้” ท่านถึงมรณภาพใน พุทธศักราช ๑๒๕๕

พุทธศักราช ๑๒๑๘ หลวงจีนเว่ยหลงหรือฮุยเหิง ได้รับตำแหน่งเป็นประมุขของคัมภีร์ ๖ ของนิกายเซน และถึงมรณภาพใน พุทธศักราช ๑๒๕๕ (ปีเดียวกับหลวงจีนอึ้งจิง)

พุทธศักราช ๑๒๕๒ พระเจ้าตงจง โปรดให้มีการสอบคัดเลือกผู้ที่จะบวชเป็นครั้งแรก และต่อมาใน พุทธศักราช ๑๒๕๘ พระเจ้าเฮียนจง โปรดให้พระที่ไม่ศึกษาปริยัติธรรมลาสิกขา ๑๒,๐๐๐ รูป เพราะมีผู้บวชเพื่อหลีกเลี่ยงการงานมาก และทรงห้ามการสร้างวัดหล่อพระพุทธรูปและคัดพิมพ์พระสูตรโดยไม่ได้รับอนุญาต (ต่อมาใน พุทธศักราช ๑๓๐๒ ผู้จะบวชจะต้องสวดพระสูตรได้ ๑,๐๐๐ หน้า หรือ เสียค่าบวชให้หลวง ๑๐๐,๐๐๐ อีแปะ)

พุทธศักราช ๑๒๖๐ โปรดให้ต้อนรับ พระศุภกรสิงห์ แห่งนิกายมนตรยาน ซึ่งจาริกมาจากอินเดีย เข้ามาพำนักในพระราชวัง ทรงแต่งตั้งเป็นประมุขสงฆ์ หลังจากนั้นก็มีพระวัชรโพธิ และพระอโมฆวัชระ เป็นกำลังสืบงานเผยแผร์ต่อมาอีก เป็นเหตุให้นิกายมนตรยานเริ่มเจริญแพร่หลาย

พุทธศักราช ๑๓๗๔ ในรัชกาลพระเจ้าบุ๋นจง มีเหตุการณ์น่าสนใจ คือ มีรับสั่งให้ภิกษุและภิกษุที่บวชโดยไม่ได้รับอนุญาตจากราชการยื่นคำขอใหม่ ในการนั้นมีผู้ยื่นคำขอถึง ๗๐๐,๐๐๐ รูปเศษ และต่อมาใน พุทธศักราช ๑๓๘๑ โปรดให้ทุกวัดมีโบสถ์บูชาพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ซึ่งเป็นประเพณีมาจนบัดนี้

พุทธศักราช ๑๓๘๕ ได้เริ่มมีการทำลายล้างพระพุทธศาสนา โดยพระเจ้าบุ๋นจงผู้ทางเลื่อมใสลัทธิเต๋า ทรงแต่งตั้งนักบวชเต๋าเป็นเสนาบดี แล้ววางแผนทำลาย โดยเริ่มให้มีการไต่อาทิตยหน้าพระที่นั่ง ระหว่างพระภิกษุกับนักบวชเต๋า ใน พุทธศักราช ๑๓๘๙ แต่ฝ่ายเต๋াপราไชย ไม่สมพระทัยจึงทรงจัดการเองโดยพลการ คือ ให้ภิกษุและภิกษุณีลาสิกขา ๒๖๐,๐๐๐ รูป ริมที่ดินของสงฆ์ ยุบวัดหลอมพระพุทธรูปเผาคัมภีร์ เป็นต้น เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมแต่นั้นมาอีกหลายร้อยปี (การทำลายล้างหยุดเมื่อเปลี่ยนแผ่นดิน โดยใน พุทธศักราช ๑๓๙๑ พระเจ้าชว่นจงทรงห้ามการทำลายวัด นำประมุขลัทธิเต๋ากับพวกก่อการไปประหารชีวิต และให้มีการบวชพระได้อีกโดยสอบความรู้ ออกบัตรอนุญาตอุปสมบทให้ และให้มีการปฏิสังขรณ์วัดเฉพาะวัดใหญ่ๆ)

๗. สมัยห้าราชวงศ์ หรือ หงอไต้หวัน (พุทธศักราช ๑๔๕๐-๑๕๐๓) พุทธศักราช ๑๔๕๙ มีพระรูปหนึ่ง ลักษณะอ้วนร่าเรีงจาริกเผยแผร์พระศาสนาครั้งถึงมรณภาพมีผู้เชื่อว่าท่านเป็น

พระเมตไตรยโพธิสัตว์ ทำให้เกิดความนิยมสร้างรูปท่านเป็นพระอ้วนสมบูรณ์ ร่าเริง ถือถุยกามใบหนึ่งไว้ที่หน้าวัดจีน ถือเป็นพระที่ให้ความสุข ความมั่งมีและให้บุตร

พุทธศักราช ๑๔๙๙ มีการทำลายพระพุทธรูปศาสนาครั้งใหญ่อีก โดยพระเจ้าชิงแห่งแคว้นจีว ทรงกวตขันการบวช ยึดและยุบวัดที่ไม่มีพระบรมราชโองการให้สร้าง หลอมพระพุทธรูปตามวัดเอาไปทำเงินตราและยังคับราษฎรให้ขายพระพุทธรูปและเครื่องบูชาที่เป็นทองแดงให้แก่ราชการทั้งหมด

๘. สมัยราชวงศ์ซ่ง หรือ ซ้อง (พุทธศักราช ๑๕๐๓-๑๘๒๓) พระเจ้าเกาโจ้ว เริ่มทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนา เช่น โปรดให้สร้างวัด ณ สถานที่ที่เคยมีการบิณฑูร ทรงส่งราชทูตไปอาราธนาพระสูตรจากเกาหลีและอินเดีย และใน พุทธศักราช ๑๕๑๖ โปรดให้แกะไม้แผ่นพิมพ์พระไตรปิฎก รวม ๑๓๐,๐๐๐ แผ่น หลังจากนั้นมาได้มีผู้มีความศรัทธาเพิ่มขึ้น การศึกษาธรรมวินัยเจริญขึ้น มีพระจาริกมาจากอินเดีย และพระจีนจาริกไปอินเดียมากขึ้น ปรับปรุงประเพณีพิธีกรรม และส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ปรากฏว่า ใน พุทธศักราช ๑๕๗๘ (รัชกาลพระเจ้ายิ่นจง) มีภิกษุ ๓๘๐,๐๐๐ รูป ภิกษุณี ๔๘,๐๐๐ รูป

พุทธศักราช ๑๖๑๒ ราชการเริ่มหารายได้จากการบวชพระ โดยการขายบัตรอุปสมบท ทำให้การบวชเป็นการซื้อขาย คนมีศรัทธาแต่ไม่มีเงินไม่มีโอกาสบวช เป็นเหตุหนึ่งแห่งความเสื่อมของการศึกษาธรรมวินัย ต่อมาใน พุทธศักราช ๑๖๘๙ ถึงกับให้พระภิกษุต้องเสียภาษีทุกรูปเว้นแต่อายุครบ ๖๐ ปี หรือพิการ และใน พุทธศักราช ๑๖๙๕ ก็ให้นำผลประโยชน์จากที่นาสวนของวัดไปบำรุงโรงเรียนหลวงแทน และพระเจ้าฮุยจง ทรงเลื่อมใสลัทธิเต๋า มาก และทรงบีบคั้นพระพุทธศาสนา โปรดให้ทุกอำเภอมีศาลเจ้าของเต๋า เปลี่ยนแปลงสิ่งเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้เข้าลัทธิเต๋า เช่น เรียกพระนามพระพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์เป็น “เซียน” เปลี่ยนชื่อวัดเป็นศาลเจ้าถวายเครื่องครองพระพุทธรูปเป็นแบบเต๋า เป็นต้น จึงถึง พุทธศักราช ๑๖๖๕ จึงโปรดให้พระพุทธศาสนาคืนสู่ฐานะเดิมคือนาสวนที่ยึดไปให้แก่วัด และในที่สุด พุทธศักราช ๑๖๖๘ ก็ให้เลิกนับถือลัทธิเต๋า

พุทธศักราช ๑๖๘๗ ในรัชกาลพระเจ้าถังเกาจง พระฮวบฮุ้น เรียบเรียงหนังสือ “ศัพทพระพุทธศาสนา” ขึ้น เป็นประโยชน์ในการศึกษามาก และใช้กันแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน (ก่อนหน้านี้นี้เคยมีพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิเรียบเรียงหนังสือสำคัญคล้ายกันขึ้นมาแล้วหลายคราว เรียกชื่อว่า “การออกเสียงและความหมายของศัพท์ในพระไตรปิฎก” คือ ใน พุทธศักราช ๑๓๕๑ จำนวน ๑๐๓ เล่ม ใน พุทธศักราช ๑๔๘๓ จำนวน ๔๘๐ เล่ม และใน พุทธศักราช ๑๕๑๒ เรียก “ศัพทในพระไตรปิฎก” ๖๖๐ เล่ม) ในราชวงศ์นี้ กษัตริย์และนักปราชญ์ราชบัณฑิตมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาดี พระพุทธศาสนาฟื้นฟูขึ้นมาพอสมควรแต่เพราะราชการมัวพะวงกับการหารายได้แม้จากวัด เพื่อใช้ในการป้องกันราชวงศ์จากอริราชศัตรู ความเจริญจึงไม่มีเท่าที่ควร

๙. สมัยราชวงศ์หงวน หรือ หยวน (พุทธศักราช ๑๘๒๓-๑๙๑๑) พุทธศักราช ๑๘๐๒-๑๘๓๗ รัชกาล พระเจ้าซีโจ้ว หรือ กุบไลข่าน ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เช่น โปรดให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่ ยกเลิกเก็บภาษีวัด เป็นต้น โดยเฉพาะทรงส่งเสริมพระลามะเป็นพิเศษโดยมุ่งผลทางการปกครองเป็นสำคัญ จึงไม่สู้เปื้อนผลดีแก่พระศาสนาเท่าใดนัก แม้กษัตริย์พระองค์ต่อๆ มาในราชวงศ์หงวน ก็ยึดถือนโยบายอย่างนี้

๑๐. สมัยราชวงศ์หมิง หรือ หมิง (พุทธศักราช ๑๙๑๑-๒๑๘๙) พุทธศักราช ๑๙๑๑-๑๙๔๓ รัชกาล พระเจ้าไท่โจ้ว หรือ ฮู่วู หรือ ฮังบู๊ พระมหากษัตริย์เคยผนวชมาก่อน จึงทรงอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาให้กลับเจริญมั่นคงขึ้นอีกมาก

พุทธศักราช ๒๐๖๙-๒๑๐๙ รัชกาลพระเจ้าซิง กษัตริย์องค์นี้เลื่อมใสลัทธิเต๋ามาก และเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจึงถูกทำลายครั้งใหญ่อีก เริ่มแต่ทำลายพระพุทธรูป ทำลายวัด ให้นักบวชเต๋าเข้าอยู่ในวัด วัดถูกแปลงเป็นสำนักเต๋า ภิกษุครองจีวรแบบเต๋า พิธีกรรมพุทธกับเต๋าปะปนกันไปหมด

พุทธศักราช ๒๑๔๔-๒๑๘๖ คริสต์ศาสนาซึ่งเริ่มเข้ามาเผยแพร่นี้เริ่มเข้ามาตั้งแต่ตั้งแต่ขึ้นต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในราชสำนัก และได้ช่วยถ่ายทอดวิชาการสมัยใหม่แก่จีน ในสมัยราชวงศ์เซ็งต่อไปเป็นอันมาก

๑๑. สมัยราชวงศ์ซิง หรือ เซ็ง (พุทธศักราช ๒๑๘๗-๒๔๕๕) พุทธศักราช ๒๑๘๗-๒๓๓๘ เมื่อราชวงศ์เซ็ง ซึ่งเป็นเผ่าแมนจู ขึ้นครองมหาอาณาจักรจีน ก็ได้บังคับให้ประชาชนไว้มเปี้ยแทนไว้มยาว และให้แต่งกายแบบแมนจู มีชาวจีนที่ขัดขืนถูกประหารชีวิตไปนับล้าน ในครั้งแรกของราชวงศ์นี้ มีกษัตริย์ยิ่งด้วยบุญญาธิการ ๒ คือ พระเจ้าคังฮี้ และพระเจ้าเคียงลั้ง ทรงเป็นนักรบที่เก่งกาจเป็นนักปกครองที่สามารถ ส่งเสริมวรรณกรรมการศึกษา วิชาการต่างๆ แต่ในทางพระพุทธศาสนา กลับทรงกวดขันการบวชต้องได้รับอนุญาตจากทางการก่อน ห้ามสร้างวัดใหม่หรือขยายเขตวัดเก่า ส่วนในทางวิชาการทรงช่วยสนับสนุนบ้าง เช่น ให้รวบรวมพระไตรปิฎกถวายวัดทุกวัด ให้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาแมนจูเรีย ทรงอุปถัมภ์บำรุงเฉพาะพระลามะเท่านั้น

พุทธศักราช ๒๓๙๗ เกิดขบถมยาวของพวกนับถือคริสต์ศาสนา นานถึง ๑๕ ปี ทำให้วัดและพระคัมภีร์ในภาคใต้ถูกทำลายเกือบหมดสิ้น

พุทธศักราช ๒๔๐๙-๒๔๕๕ ข้าราชการผู้ใหญ่คนหนึ่งชื่อ ยางวานฮุย ได้ชวนชาวพื้นฟูการศึกษาพุทธศาสนา และเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ ช่วยให้สถานการณ์พระพุทธศาสนาซึ่งกำลังเลื่อมโทรมดีขึ้นบ้าง

พุทธศักราช ๒๔๔๗ ราชการปรับปรุงระบบการปกครองใหม่ตามแบบตะวันตกให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง ทำให้คนที่คิดร้ายได้โอกาสเข้ายึดวัดและนาสวน โดยอ้างว่าจะดัดแปลงเป็นโรงเรียน วัดถูกทำลายไปมากมาย

พุทธศักราช ๒๔๕๑มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และเป็นปีเดียวกับที่ พระเจ้ากวางซู้ และ พระนางซูลีไทเฮา เสด็จสวรรคต^๒

ภูมิหลังโดยสังเขปแห่งราชวงศ์ชิง มีอยู่ว่า “หยางอู๋ราชันดดาของหยางตี้ที่หนีเอี้ยนจี้มา เชิดเป็นพระจักรพรรดิได้ไม่ถึงปี ทรงยินยอมสละราชสมบัติตามความประสงค์ของหลี่เอี้ยนในเดือนห้า พุทธศักราช ๑๑๖๑ และตั้งตนเป็นพระจักรพรรดิราชวงศ์ถัง โดยที่ยังมีผู้นำของก๊กต่างๆ อีกประมาณ ๑๒ ก๊กก็ตาม แต่เพราะมีกองทัพที่เข้มแข็ง และมีรากฐานทางตันตระกูลจากขุนนางที่เก่าแก่ เพราะ แ่หลี่สืบเชื้อสายมาจากแม่ทัพคนสำคัญสมัยอันนามว่า “หลี่กวาง” หลี่ชื่อหมิน เป็นบุตรคนที่ ๒ แต่ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและมีภาวะผู้นำสูงกว่าบุตรคนอื่น ๆ และภายหลังได้ครองราชย์เป็นจักรพรรดิ องค์ที่ ๒ แห่งราชวงศ์ถัง ทรงพระนามว่า “จักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้”^๓

เจียแนจอง ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีนเมื่อ พุทธศักราช ๖๑๐ ประมาณ พุทธศักราช ๖๙๓ พระภิกษุอันสิเกาแห่งประเทศปาร์เซีย คือ ดินแดน ประเทศอิหร่านปัจจุบัน และพระภิกษุโลการักษ์แห่งประเทศแบกเตรีย (บางแห่งเรียกบักเตรีย) คือ ประเทศอาฟกานิสถานปัจจุบัน เข้าสู่ประเทศจีนและได้แปลคัมภีร์พระสูตรเป็นภาษาจีนระหว่าง พุทธศักราช ๘๕๐ - ๑๑๕๐ พระพุทธศาสนาในประเทศจีนกำลังเจริญรุ่งเรืองจนถึง พุทธศักราช ๑๔๕๐ ในสมัยราชวงศ์ซุยและราชวงศ์ถัง เป็นอันถึงที่สุด พระธรรมได้แพร่หลายในประเทศจีน และ ราชวงศ์อื่น มีการส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไต้เซียะคือ ประเทศทิเบต และคณะ ทูต ได้มีโอกาสรู้ว่า ถัดประเทศนี้ไปยังประเทศใหญ่ ๆ อีกประเทศหนึ่งคืออินเดีย ในบัดนี้ ซึ่งในสมัยนั้นจีน เรียกว่า ซิงตูหรือเทียนโจวพุทธศักราช ๕๔๑ เป็นปีแรกในรัชสมัยของพระเจ้าอ้ายตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น ปราชญ์จีนผู้หนึ่งชื่อ จินจิงเสียน ได้สดับรสพระธรรมจากคำบรรยายด้วยวาจา ซึ่งได้บันทึกไว้ต่อไปอีก จนเป็นพระสูตรฯ หนึ่ง”^๔

แม็คเนียร์ เอมี (McNair, Amy) ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “พุทธศักราช ๖๐๗ พระเจ้าเม่งตี้แห่งราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ได้ส่งคณะทูตไปยังประเทศอินเดียเพื่อเสาะแสวงหา พระไตรปิฎกเมื่อคณะทูตเดินทางไปถึงก็ได้พบพระภิกษุ ๒ รูปมีฉายาว่า โกภารณะกับมานทังคะ ซึ่ง กำลังจะนำคัมภีร์ไปเผยแผ่ยังประเทศจีนอยู่แล้ว คณะ ทูตจึงกลับประเทศจีนพร้อมภิกษุ ๒ รูปนั้น กลับถึงเมืองโล่หยางเมื่อ พุทธศักราช ๖๑๐ พร้อมกับนำพระคัมภีร์ ๔๒ ยกและพระรูปของ พระพุทธเจ้าบรรทุกบนหลังม้าขาว และได้สร้างวัดขึ้นที่ชานเมืองโล่หยางวัดหนึ่งชื่อวัดม้าขาว เพื่อเป็น

^๒ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔-๗๑.

^๓ดูรายละเอียดได้ใน ทวีป วรดิถก, **ประวัติศาสตร์จีน**, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖๓-๒๖๖.

^๔เจียแนจอง, **พุทธศาสนากับวิถีชีวิตชาวพุทธไทลื้อในสิบสองพันนา ในคนไทไม่ใช่ไทยแต่เป็นเครือญาติชาติภาษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓๓.

ที่ระลึก เมื่อตั้งหลักสงฆ์ที่วัดม้าขาวแล้ว พระเถระทั้งสององค์ก็ได้เริ่มแปลพระคัมภีร์ แปลได้ ๖ ยก พระมาจาประเทศไคเฉียงช่วยแปลอีก”^๕

ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “ครั้นถึงรัชสมัยราชวงศ์เว่ และราชวงศ์จิ้น มีคฤหัสถ์และบรรพชิตเดินทางไปประเทศตะวันตกมากขึ้น เพื่อศึกษาค้นคว้า พระพุทธศาสนาประมาณ “พุทธศักราช ๑๐๖๑ ในประเทศจีนมีวัดถึง ๓๐๑,๐๐๐ วัด พระพุทธองค์ใหญ่ที่สร้างด้วยหินและโลหะมีอยู่ทั่วไปในวัดต่างๆ พุทธศักราช ๑๑๔๙ พระมหากษัตริย์และรัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาตั้งสำนัก การแปลวรรณคดีพระพุทธศาสนาขึ้นที่เมืองโล่หยาง และมีตั้งผู้แปลประจำสำนักในตำแหน่ง บัณฑิต”^๖

เสฐียร พันธรัณย์ ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า

พุทธศักราช ๑๑๖๐ สมัยราชวงศ์ถัง การแปลวรรณคดีกับพระพุทธศาสนาก็ได้เจริญก้าวหน้ามาก พระสงฆ์และอุบาสกของจีน และประเทศตะวันตกคืออินเดียได้ไปมาหาสู่กันเสมอ ได้แปลคัมภีร์ทั้งมหายานและหินยานไว้อย่างสมบูรณ์มีวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นประมาณ ๔๐๐ เรื่อง มีวัดถึง ๔๐,๐๐๐ วัด มีพระและนางชีประมาณ ๒ แสนเศษ พระพุทธศาสนาดังมั่นในประเทศจีน และเจริญรุ่งเรือง

พุทธศักราช ๒๔๕๑ ประเทศจีนได้เปลี่ยนจากระบอบราชาธิปไตย เป็นระบอบสาธารณรัฐ พุทธศาสนาในจีนก็ได้หยุดชะงักลงบ้าง แต่ถึงสมัยดังกล่าวจีนมีวัดถึงแปดหมื่นวัด มีบรรพชิตประมาณ สี่ล้านรูป

พุทธศักราช ๒๔๙๒ กองทัพอากาศคอมมิวนิสต์ ได้ครอบครองประเทศจีน การเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนาย่อมต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีปัญหาในนิยามมหายานในจีนเรื่องของนิกายพระพุทธศาสนาในประเทศจีน ญี่ปุ่น มีส่วนเกี่ยวพันกันมากคือส่วนมากถ่ายเทกันไป – มา แต่เมื่อแยกจากกันไปแล้วก็มีแตกต่างกันบ้างในส่วนปลีกย่อยเท่านั้น นิกายแตกต่างกันจริง ๆ มีอยู่ไม่กี่นิกาย ฉะนั้นนิกายที่เหมือนกันจึงนำมาพูดรวมกันไป พระพุทธศาสนาในจีนและญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญมาก เพราะเป็นประเทศใหญ่ มีพลเมืองมากที่สำคัญคือประเทศทั้งสองนี้ มีส่วนสัมพันธ์กันมาแต่โบราณกาลปัจจุบัน ที่นำมาถวายนี้อาจเป็นตัวอย่างเท่านั้น สมัยราชวงศ์ถังเริ่มตั้ง พุทธศักราช ๑๒๖๒ มีนิกายพระพุทธศาสนาใหม่เกิดขึ้นหลายนิกายเช่น นิกายธรรมลักษณะ (ฮสโซซิว) นิกายมนตรยาน (ชิน งนซิว) นิกายสุขาวดี (โจโตะซิว) นิกายธรรมลักษณะพระเฮี้ยวจ้ง (เจ็นโจ) คือพระถังซัมจั๋ง (หมายถึง พระติปิฎกธรรมาจารย์ แห่งราชวงศ์ถังได้เดินทางจากจีนเมื่อ พุทธศักราช ๑๑๗๒ กลับถึงจีน

^๕ McNair, Amy, *Donors of Longman: Faith, politics and patronage in medieval Chinese Buddhist sculpture*, (Honolulu: University of Hawaii press, 2007), p. 88.

^๖ ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, *ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบตและญี่ปุ่น*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗.

พุทธศักราช ๑๑๘๗ เป็นเวลา ๑๖ ปี ได้คัมภีร์ต่างๆ รวมทั้งพระสูตรฝ่ายมหายาน ๖๕๗ ฉบับ)ระหว่างอยู่ในอินเดีย ได้ศึกษาคำสอนของท่านอสังคะและของท่านวสุพันธ์ (เซชินหรือบางทีเรียกท่านว่า เท็นจิน) จากพระอาจารย์ชื่อศิลภัทร (ไคเค็นรณชิ) ที่วิทยาลัยนาลันทาเมื่อกลับประเทศจีน ได้อำนวยการแปลคัมภีร์พระสูตร อรรถกถาต่างๆ สู่ภาษาจีนในพระบรมอุปถัมภ์ของพระเจ้าถังไทจงฮ่องเต้ (ไทโซ) อรรถกถาต่างๆ ของคัมภีร์ชื่อวิญาณปติมาตราตรีทศศาสตร์เป็นคัมภีร์ของท่าน วสุพันธ์ พระเฮียงจิงเป็นปฐมจารย์แห่งนิกายนี้ นิกาย อวตสกะ (ดวงชีว) พื้นฐานมาจาก อวตสกะสูตรนิกายมนตรยาน (ชินงวชีว) ในรัชสมัยของพระเจ้าถังเหียงจงฮ่องเต้มีภิกษุชาวอินเดียชื่อศุภรังสีห์ (เชินมุย) ผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกมายังกรุงเซียงอั้ง พุทธศักราช ๑๒๕๙ ได้นำคัมภีร์มหาไวโรจนสูตร (ไดนิชเคียว)

พุทธศักราช ๑๒๖๓ พระภิกษุอินเดียชื่อวัชรโพธิ (คนโงะชิ) กับศิษย์ของท่านชื่อพระโอมฆวัชร (ฟุซุ) ก็ไปเมืองเซียงอั้งนิกายเซ็น (เซ็นทิว) ผู้ให้กำเนิดคือพระภิกษุอินเดียชื่อ พระโพธิธรรม (คารุมะ) เดินทางไปประเทศจีนเมื่อคริสต์ศักราช ๕๒๐ ในรัชสมัยพระเจ้าเหลียงบูเต้ แห่งราชวงศ์เหลียงในสมัยท่านฮุยเล้งนิกายเซ็นรุ่งเรือง นิกายเซ็นแยกเป็นหลายสำนักมีคณาจารย์หลายท่านที่สำคัญมาจนบัดนี้ทั้งในจีนและญี่ปุ่น คือ

๑. นิกายสาขาฮ้วนันมซี่ (ริมไซ)

๒. นิกายสาขาเซาตัง (โซโท)

นิกายเซ็นมีหลักคำสอนว่า สัจภาวะของจิตนั้นจะเข้าถึงและรู้แจ้งได้โดยฝึกจิตและจิตภาวนา เพราะถือสัจภาวะอยู่เหนือการพูดการคิด ฉะนั้นการค้นสัจธรรมจะไม่พบในคัมภีร์ต้องบำเพ็ญทางจิตถึงจะพบได้ต้องอาศัยตัวของตัวเองนิกายไตรศาสตร์ (ซันรณชีว) นิกายนี้เข้าสู่ประเทศจีน เมื่อประมาณ พุทธศักราช ๙๔๓ โดยท่านกุมารชีวะ (ขุมารากุ) และคำว่าไตรศาสตร์หมายถึงคัมภีร์ต่อไปนี้

๑. มारยมิคศาสตร์ (ชุน) เขียนโดยท่านนาการชุน ผู้สอนทฤษฎีสุนยตา (คุ)

๒. ศตศาสตร์ (เฮียชุน) เขียนโดยท่านอารยะเทวะ (ไดบา) วิจารณ์ปรัชญาพราหมณ์ และแสดงความเด่นของพระพุทธศาสนา

๓. ทวาทศนิกายศาสตร์ของท่านนาการชุนว่าด้วยปรัชญาสุนยตวาทเบื้องต้นคัมภีร์ทั้งสามนี้ท่านกุมารชีวะ (ขุมารากุ) แปลเป็นภาษาจีนหลักคำสอนนิกายนี้คือ สรรพสิ่งอยู่ไม่ได้ด้วยตัวมันเองแต่ด้วยปัจจัยปรุงแต่ง จัดเป็นนิกายสายกลาง คือเมื่อมีสิ่งนี้นั้นก็มีเมื่อสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนั้นก็ไม่มี ว่ากันว่าดำเนินตามหลักปฏิจจุสมุปบาท (จุนิอินเน็น) นอกจากนี้ก็มีนิกายย่อยอีก คือนิกายอภิธรรมโกศ (คุชะชีว) นิกายนี้อาศัยคัมภีร์อภิธรรมโกศศาสตร์ (คุชะรณ) ของท่านวสุพันธ์ ซึ่งศึกษาแพร่หลายในประเทศอินเดีย พระอินเดียชื่อปรมังคะในรัชสมัยของพระเจ้าเหลียงบูเต้ นิกายวินัย (ริดทสชีว) นิกายนี้แพร่หลายโดยคณาจารย์ ชื่อเต้าซง (โคเซ็น) มีชีวิตอยู่ระหว่าง พุทธศักราช ๑๑๓๘ - ๑๒๑๐ มีความรู้แตกฉานได้ยึดวินัยปฏิบัติแห่งนิกายธรรมคุปต์ของประเทศอินเดีย หลักสำคัญนิกายนี้คือ ศิลเป็น

สำคัญว่าถ้า สีล (ได) ไม่บริสุทธิ์ (โจ) และปัญญา (อะ) ก็ยากจะเกิดขึ้น นิกายเซ็นในประเทศจีนเรียก นิกายฉาน ชาวพุทธในประเทศญี่ปุ่นรู้จักกันมานานเรียก นิกายเซ็น

พุทธศักราช ๑๗๑๑ พระภิกษุญี่ปุ่น ชื่อ เออิไซเดินทางไปประเทศจีน เมื่อกลับประเทศญี่ปุ่นแล้วได้ตั้งนิกายเซ็นสาขารินไซเซ็น และภิกษุญี่ปุ่นอีกรูปหนึ่งชื่อ โคเง็น เดินทางไปประเทศจีนเมื่อกลับญี่ปุ่นได้ตั้งนิกายเซ็น สาขาไซโทเซ็น คำสอนของนิกายเซ็นคือ ไม่อาศัยถ้อยคำและอักษร คำสอนอันถูกต้องแท้จริงนั้นคือ จากจิตใจสู่จิตใจ โพธิญาณจึงบรรลุได้ด้วยการปฏิบัติตามดั่งนิกายเซ็นกล่าวไว้ว่า “การบรรลุโพธิญาณ เกิดจากการมองดูเข้าไปในสภาพแห่งจิตใจของตนเอง”^๗

สาธารณรัฐประชาชนจีน (Peoples Republic of China) มีเมืองหลวงชื่อปักกิ่ง แต่เมืองที่ใหญ่ที่สุดปัจจุบัน คือ เมืองเซี่ยงไฮ้ ปัจจุบันจีนปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ มีประชากรมากที่สุดในโลก คือ ประมาณ ๑,๓๑๕,๘๔๔,๐๐๐ คน (พุทธศักราช ๒๕๔๘) จำนวนพุทธศาสนิกชนในจีนนั้นยากที่จะประเมินว่ามีอยู่เท่าไร จากข้อมูลบางแหล่งระบุว่ามีประมาณ ๒๘๐-๓๕๐ ล้านคน ในขณะที่เว็บไซต์ www.adherents.com ระบุว่า มี ๑๐๒ ล้านคน อย่างไรก็ตามจีนก็เป็นประเทศที่มีพุทธศาสนิกชนมากที่สุดในโลก มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๔ ,๐๐๐ ปี มีราชวงศ์ต่างๆ ผลัดเปลี่ยนกันปกครองสืบทอดกันมาหลายราชวงศ์ เริ่มตั้งแต่ราชวงศ์เซี่ย ชาง โจวจิ้น อั้น จิ้น เหลียง ซุย ถึง และสมัย ๕ ราชวงศ์ ได้แก่ ซ้อง เหลียว หยวน หมิง และราชวงศ์ชิง นอกจากนี้ยังมีราชวงศ์ย่อยๆ อีกมาก หลังจากที่พระพุทธศาสนาในแคว้นจิวถูกทำลายไป ต่อมาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในสมัยราชวงศ์ซุย (พุทธศักราช ๑๑๓๒ - ๑๑๖๑) และได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๑๑๖๑ - ๑๔๕๐) โดยเฉพาะยุคถังไท่จงฮ่องเต้ สมัยนี้มีความเจริญทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร มีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง มีการแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาจีนมากมายและที่สำคัญมีนักปราชญ์คนสำคัญเกิดขึ้นคือ พระถังซำจั๋ง และสมณะอี้จิง

ประยงค์ แสนบุราณ ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “พระถังซำจั๋ง เป็นนักปราชญ์ชาวพุทธคนสำคัญ คำว่า ถังซำจั๋ง แปลว่า ผู้ทรงพระไตรปิฎกแห่งราชวงศ์ถัง ท่านถือกำเนิดในตระกูลฉิน ในปี พุทธศักราช ๑๑๔๓ ณ เมืองโหลหยาง(ไทยออกเสียงว่าลั่วหยาง) ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเหอหนาน มีนามเดิมว่า ฉินฮุย เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี มีฉายาว่า ฮวนฉาง หรือหยวนฉาง หรือเฮียนจิง เมื่อบวชแล้วก็ตั้งใจศึกษาพระพุทธศาสนาจนแตกฉาน แต่เมื่อศึกษาไปมากเข้าท่านเกิดความสงสัยและขัดแย้งในใจ คัมภีร์ประกอบการค้นคว้าก็มีน้อย ท่านจึงมีความคิดที่จะไปศึกษาให้ถึงต้นแหล่งคือ ประเทศอินเดีย ในปี พุทธศักราช ๑๑๗๓ ท่านจึงตัดสินใจออกเดินทาง เส้นทางไปนั้นอันตรายมาก ต้องผ่านทะเลทรายร้อนระอุและเทือกเขาอันหนาวเหน็บ ก่อนหน้านั้นมีภิกษุณักร้อยๆ รูปเดินทางไปแล้ว แต่ส่วนใหญ่สิ้นชีวิตในระหว่างทาง กวีจีนจึงเขียนโคลงไว้ว่า “ชื่อเจี่ยเซ่งแปะ กุญ

^๗ เสฐียร พันธรั้ง, **พุทธศาสนมหายาน** , (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ , ๒๕๔๓), ๑๒๗-๑๒๘.

บ่อจิบเอาเจีย อังใจ จั๊ยเจียลั้ง" แปลว่า ในยามไปสี มีจำนวนนับร้อย ครั้นยามกลับเล่าก็เหลือไม่ถึงสิบ บุคคลผู้อยู่ภายหลังไฉนเลยจะทราบถึงความยากลำบากของผู้ที่ไปก่อนก่อนเดินทาง มีผู้หวังดีเตือนถึงอันตรายดังกล่าว แต่พระถังซัมจั๋งยืนยันว่า อาตมาตั้งใจจะไปเยือนดินแดนศักดิ์สิทธิ์และศึกษาศธรรม อาตมาจะไม่เสียใจเลยหากต้องตายระหว่างเดินทาง ในที่สุดท่านจึงออกเดินทาง เส้นทางที่ใช้ต้องผ่าน ทะเลทรายตะกลามากัน (Taklamakan) ซึ่งแปลว่า เข้าได้แต่ออกไม่ได้ เป็นหนึ่งในทะเลทรายที่อันตรายที่สุดในโลก ชาวจีนเรียกว่า ทะเลทรายมรณะ กระบองน้ำของท่านตกลงบนพื้นระหว่างเดินทาง น้ำที่มีอยู่ก็ไหลออกจมหายไปในผืนทรายจนหมดสิ้น ท่านต้องอดน้ำอยู่ ๔ วันครึ่งกว่าจะเจอแหล่งน้ำ”^๘

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า “หลังจากเดินทางมาได้ ๑ ปีก็ถึงอินเดีย และพักอยู่ ๑๙ ปี ระหว่างนั้นได้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทาอยู่ ๕ ปี โดยเป็นศิษย์ของ อธิการบดีศีลภัทร หลังจากศึกษาพระไตรปิฎก จนแตกฉานแล้ว จึงเดินทางกลับประเทศจีนโดยนำ คัมภีร์กลับไปกว่าพันเล่ม เมื่อพระเจ้าถังไท่จงมหาราชทรงทราบว่าท่านมาถึงพระมณเฑียรแล้ว ทรงปีติโสมนัสมาก ให้จัดขบวนเกียรตินิยาศ์ไปรับในฐานะเป็นบุรุษอาชาไนยของชาติ ในวันที่เข้าสู่นครเซียงอัน ทรงรับสั่งให้ราษฎรทุกบ้านที่ขบวนผ่านตั้งโต๊ะบูชาหน้าบ้าน พระถังซัมจั๋งทูลเกล้าฯ ถวายคัมภีร์ที่เอาชีวิตเป็นเดิมพันอัญเชิญมาออกสู่ภาษาจีน แปลทั้งหมด ๗๔ คัมภีร์ นับเป็นจำนวนลานได้พันกว่าผูก ในปีพุทธศักราช ๑๑๘๓ ท่านยังเขียนบันทึกการเดินทางตามหาพระไตรปิฎกไว้ด้วย โดยให้ชื่อว่า "ต้าถังซียู่จี" หมายถึง จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง บันทึกนี้เป็นประโยชน์อย่างมากต่อนักการศึกษา ในยุคหลัง สำหรับใช้เป็นคู่มือในการสำรวจวัดโบราณในอินเดีย เพราะเป็นบันทึกที่แม่นยำมากจนได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทางที่ไม่เคยพลาดเลยในอินเดีย เมื่อท่านอายุได้ ๖๔ ปีเกิดอาพาธและมรณภาพลงท่ามกลางความเศร้าเสียใจของชาวจีนทั้งชาติ พระเจ้าถังเกาจงทรงให้ข้าราชการทั้งประเทศหยุดงาน ๓ วัน เพื่อไว้อาลัย ในวันฝังศพมีคนมาร่วมพิธี ๒,๐๐๐,๐๐๐ คน พระไตรปิฎกฉบับแรกของโลก เมื่อราชวงศ์ซ่งได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าไท่โจวฮ่องเต้ในปีพุทธศักราช ๑๕๐๓ พระองค์ทรงอุปถัมภ์พระพุทธรูปด้วยพระไตรปิฎก พร้อมมรรคทายและภิกษุ เป็นฉบับแรกของโลก เนื่องจากจีนเป็นชาติแรกที่พิมพ์หนังสือได้ ชาวยุโรปได้รับรู้เรื่องกระดาษและการพิมพ์หลังจากจีนเกือบ ๔๐๐ ปี พระไตรปิฎกฉบับนี้จัดพิมพ์ลงบนแผ่นไม้ทั้งหมด ๑๓๐,๐๐๐ แผ่น หอสมุดแห่งชาติประเทศไทยได้จัดเก็บตัวอย่างจำลองของพระไตรปิฎกฉบับนี้ไว้ด้วย หลังจากราชวงศ์ซ่งแล้ว พระพุทธศาสนาเริ่มเสื่อมลงอีก ลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลสูงกว่า เนื่องจากยุค

^๘ดูรายละเอียดได้ใน ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธรูปสามหายาน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๖ - ๑๑๒.

หลังพระสงฆ์ไม่ค่อยศึกษาหาความรู้จึงไม่มีความมั่งอาจในการเทศน์สอน ปัญญาชนจึงหันไปนับถือขงจื้อที่ส่งเสริมการศึกษา”^๔

สรุปว่า ในฐานะองค์พระประมุขของประเทศพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชภารกิจที่ต้องทรงปฏิบัติมากเพราะพระองค์เท่ากับเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของประเทศและเป็นผู้นำแบบอย่างของทวยราษฎร์อาจจำแนกพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรจีนสมัยโบราณได้เป็น ๔ ด้านคือพิธีการและศาสนาพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประธานในพิธีการต่างๆ ที่สำคัญของชาติมากมายได้แก่การเปิดและปิดสมัยประชุมรัฐสภาทรงเป็นผู้แทนทางการทูตของประเทศในการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศและทรงต้อนรับแขกเมืองพระราชทานปริญญาบัตรและพระบรมราชโองการแก่บัณฑิตของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในทางศาสนาพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและองค์อัครศาสนูปถัมภกพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางศาสนาเกี่ยวกับการกิจด้านพระราชกุศลและพิธีต่างๆ และทรงมีพระบรมราชานุเคราะห์เพื่อความมั่นคงแห่งสถาบันศาสนาต่างๆ ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สงเคราะห์ประชาชนพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ดำเนินการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ ด้วยการพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อกิจการสาธารณกุศลอยู่เป็นนิจได้แก่พระราชทานทุนการศึกษาสงเคราะห์คนยากจนคนพิการเจ็บป่วยและชราเมื่อราษฎรประสบภัยธรรมชาติหรือความทุกข์ยากพระองค์พระราชทานความช่วยเหลือทรงเป็นผู้นำทางด้านสังคมสงเคราะห์อย่างแท้จริงพัฒนาสังคมพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทั้งปวงเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเจริญแก่สังคมได้ทรงริเริ่มโครงการต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสถาบันพระมหากษัตริย์ของจีนในอดีตได้มีบทบาทเกี่ยวกับการเมืองการปกครองการรวมชาติการสร้างเอกราชการวางรากฐานการเมืองการปกครองการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองการปกครองการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินตั้งแต่อดีตสืบต่อมาตลอดปัจจุบันบทบาทของพระมหากษัตริย์มีส่วนช่วยสร้างเอกภาพของประเทศเป็นอย่างมากพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์นั้นมีมากและล้วนก่อประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อส่วนรวมทั้งสิ้นแม้การปฏิบัติพระราชกรณียกิจจะเป็นพระราชภาระอันหนักแต่ก็ได้ทรงกระทำอย่างครบถ้วนสมำเสมอจนกระทั่งสามารถที่จะผูกจิตใจของประชาชนให้เกิดความจงรักภักดีเพาะตระหนักถึงน้ำพระทัยของพระองค์ว่าทรงเห็นแก่ประโยชน์สุขของส่วนรวมมากกว่าพระองค์เองทรงเสียสละยอมทุกข์ยากเพื่อบ้านเมืองอย่างแท้จริงดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่ว่าเราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม และพระพุทธศาสนาในจีนเจริญถึงขีดสุดในสมัยราชวงศ์ถัง หลังจากนั้นก็เสื่อมโทรมลง กลับฟื้นฟูทรงตัวขึ้นได้ในสมัยราชวงศ์ซ่ง หรือซ้อง ก็เสื่อมโทรมลงอีกนับแต่สมัยราชวงศ์หรงของมองโกลเป็นต้นมา มีแต่พระเจ้าไท่โจ้ว ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์หมิงองค์เดียว ที่

^๔ดูรายละเอียดได้ในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙-๔๓.

บำรุงพระพุทธศาสนาจริงจัง เพราะเคยผนวชมาก่อน นอกนั้น ยกย่องพระพุทธศาสนาบางคราวเพียงเพื่อผลในการปกครอง โดยเพราะเอาใจพระลามะเพื่อครอบครองทิเบตไว้โดยง่าย เป็นเหตุให้การศึกษาธรรมวินัยเสื่อมโทรมอย่างยิ่ง มีแต่ความเชื่อถือทางไสยศาสตร์และพิธีกรรมอันวอน หนา ช็อกษัตริย์บางองค์ยังเลื่อมใสลัทธิเต๋าแล้วทำลายพระพุทธศาสนาอีก พระพุทธศาสนาเลื่อมถึงขั้นที่วัดใหญ่พระต้องทำนาและอาศัยค่าเช่านาเป็นอยู่ ส่วนวัดเล็กก็อาศัยการให้เช่ากุฏิบ้าง ประกอบพิธีงัดเด็กบ้าง ไม่มีกำลังบำรุงให้ศึกษาธรรมวินัยได้ จึงถือปลายราชวงศ์เซ็ง จึงมีข้าราชการบางท่านช่วยฟื้นฟู ประคับประคองไว้บางส่วนราชวงศ์ถังนับแต่พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ จนถึงพระเจ้าเหลียนจูตี้ กษัตริย์ผู้ครองแผ่นดินจีนประมาณล้วนทรงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า แต่มีบางช่วงที่พระเจ้าจักรพรรดิถังมีพระมเหสีเป็นมิชฌาภิกษุไม่พอพระทัยต่อพระสวามีที่หนักแน่นในศาสนาเช่นนั้น พระนางได้ขโมยคัมภีร์พระพุทธศาสนาไปเผา ด้วยบาปอันนี้พระนางได้เกิดเป็นงูสวยทุกซ์หนัก งูตัวนี้ปรากฏแก่พระพักตร์ของพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าพระมเหสีมาเกิดเป็นสัตว์ เพราะกรรมชั่วที่ทำมา จึงนิมนต์พระสงฆ์ผู้ทรงศีลมาทำพิธีงัดเด็ก ช่วยดวงวิญญาณของพระมเหสีให้พ้นทุกข์

๓.๒ ประวัติโดยสังเขปของพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้

พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ หรือ สมเด็จพระจักรพรรดิถังไท่จง มีพระนามเดิมว่า “หลี่ซื่อหมิน” ประสูติเมื่อ คริสต์ศักราช ๕๙๙ (พุทธศักราช ๑๑๔๒) โดยเป็นพระราชโอรสองค์รองของจักรพรรดิถังเกาจู่ฮ่องเต้ (หลี่หยวน) ต่อมาช่วง คริสต์ศักราช ๖๒๐-๖๒๗ โอรสทั้ง ๓ เกิดแย่งชิงอำนาจกันแต่เป็น โอรสองค์รอง หรือองค์ชายหลี่ซื่อหมิน ได้ชัยชนะและบังคับให้พระราชบิดาตั้งพระองค์เป็นไท่จื่อ (รัชทายาท) ต่อมาในปี คริสต์ศักราช ๖๒๗ (พุทธศักราช ๑๑๗๐) จักรพรรดิถังเกาจู่ประกาศสละราชสมบัติและรัชทายาทหลี่ซื่อหมิน พระชันษา ๒๘ พรรษา ได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิถังไท่จง ที่ทรงพระปรีชาสามารถทุกด้าน และเป็นพระ จักรพรรดิองค์ที่สองแห่งราชวงศ์ถังของประเทศจีน สมัยยังไม่ได้ครองราชย์ได้ยึดถือหลักคำสอนของบรมครูขงจื้อ ในการปกครองประเทศจีน และทำให้ประเทศจีนในยุคที่พระองค์ทรงปกครองรุ่งเรืองที่สุดยุคหนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นประเทศมหาอำนาจของโลกในยุคสมัยของพระองค์ราชวงศ์ถังยิ่งใหญ่มาหลาย “พระองค์มีพระราชอำนาจสูงสุด สามารถตัดสินพระทัยสั่งการใดๆ ก็ได้ แต่พระองค์มิได้ทรงปฏิบัติเช่นนั้น แต่จะทรงไต่ถามความเห็นของเหล่าเสนาบดี และที่ปรึกษาของพระองค์ก่อนที่จะตัดสินพระทัยเสมอ ”^{๑๐} พระองค์มีที่ปรึกษาท่านหนึ่ง นาม เว่ยจิง ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ปรึกษาของพี่ชายพระองค์ที่เป็นรัชทายาท และได้แนะนำให้พี่ชายของพระองค์ วางแผนสังหารพระองค์ เนื่องจากที่ปรึกษาท่านนี้มองเห็นว่า พระองค์จะเป็นภัยต่อการขบถยึดราชบัลลังก์ของพี่ชาย เนื่องจากถังไท่จงเหนือขึ้นกว่า จึงวางแผนซ่อนแผนแทนที่พระองค์จะถูกสังหาร พี่ชายของพระองค์กลับถูกปลิดพระชนม์ชีพแทน แต่ถังไท่จงรับสั่งมิให้

^{๑๐}Directory of historical figures, (Pasadena: Salem Press. 2000), p. 613.

ทหารของพระองค์ทำร้ายที่ปรึกษาผู้นั้น นอกจากไม่ทำร้ายแล้ว พระองค์ยังทรงแต่งตั้งเขาขึ้นเป็น
ประธานที่ปรึกษา

แม็กแนร์ เอมี (McNair, Amy) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์
สืบต่อจากพระราชบิดา ได้รับการยกย่องจากนักประวัติศาสตร์ให้เป็นมหาจักรพรรดิของจีนเพราะ
พระองค์แตกต่างจากจักรพรรดิทั้งปวง กล่าวคือ ไม่ว่าเชื้อพระวงศ์ก็ดี หรือเสนาบดีก็ดี หรือที่ปรึกษา
ดีไปแอบนิทา ให้ร้ายพระองค์ลับหลัง พระองค์ก็จะทรงลงพระอาญา เพราะถือว่า พระองค์ทรงให้
โอกาสวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผย และถูกต้องแล้วบุคคลเหล่านี้กลับไม่ทำ หรือไม่ใช่โอกาสดังกล่าว
กลับมาแอบทำลับหลังพระองค์ จึงต้องถูกลงโทษให้เป็นเยี่ยงอย่าง ส่วนผู้ที่กล่าววิพากษ์วิจารณ์ หรือ
คัดค้านพระองค์ต่อหน้าพระพักตร์อย่างชนิดตรงไปตรงมา อย่างเช่น อดีตที่ปรึกษาของพระเชษฐาของ
องค์จักรพรรดิถึงไท่จงก็ทรงปูนบำเหน็จรางวัลเพื่อให้บรรดาเหล่าขุนนาง หรือข้าราชการมีความ
กล้าที่จะใช้โอกาสดังกล่าวคัดค้านพระองค์ด้วยเหตุด้วยผล ไม่ใช่ไปแอบทำข้างหลัง

นอกจากนั้นพระองค์ก็ทรงปลอมเป็นสามัญชนไปกับประธานที่ปรึกษาออกตระเวนเยี่ยม
ประชาชนของพระองค์ และตรวจงานการปฏิบัติราชการของ เหล่าข้าราชการเป็นประจำทุกปี เพื่อ
จะได้ทรงทราบว่า บรรดารายงานของข้าราชการที่ส่งไปให้พระองค์ทรงอ่านที่เมืองหลวงนั้นมีความ
ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริงมากเพียงใด ไม่ใช่ทรงอยู่แต่ในวังหลวงฟังพารายงานจาก
ข้าราชการอย่างเดียว บางครั้ง หากพระองค์ประชวร พระองค์ก็จะทรงส่งประธานที่ปรึกษาของ
พระองค์ออกทำงานแทนพระองค์ จักรพรรดิถึงไท่จงถือว่าประชาชนมีความสำคัญกว่าพระองค์ และ
พระราชวงศ์ เวลาพระองค์จะตัดสินพระทัยทำอะไร ก็มักจะมองไปที่ผลประโยชน์ของประชาชนก่อน
เสมอ^{๑๑} พระเจ้าจักรพรรดิ ถึงไท่จง ฮองเต้ ทรง สวรรคตลงเมื่อปี คริสต์ศักราช ๖๔๙ (พุทธศักราช
๑๙๙๒) ขณะพระชนม์ได้ ๕๐ พรรษา องค์รัชทายาทนามว่า “หลี่จื้อ” ได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิ
พระนามว่า “ถึงเกาจง” และมีบทบาทด้านพระพุทธศาสนาสืบต่อจากพระบิดาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้
พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง ในช่วงเวลาต่อมา

๓.๓ บทบาทของพระเจ้าจักรพรรดิถึงไท่จงฮองเต้กับการอุปถัมภ์ค้ำครองและการทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนา

๓.๓.๑ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พุทธศักราช ๔๓๘ โดยประมาณ ราชอาณาจักรจีน ในรัชกาลพระเจ้าฮั่น-วุ่ตี้ จินได้แผ่
อำนาจมาถึงเอเชียกลาง ได้เปิดเส้นทางสายไหมเชื่อมเมืองเซียงอาน (ฉางอาน) กับโรม ยาว ๔ ,๐๐๐
ไมล์ (๖,๕๐๐ กม.) โดยเริ่มมีกองเกวียนขนส่งไหมไปยังเปอร์เซียในปี พุทธศักราช ๔๓๘ (ส่วนต้นของ

^{๑๑} McNair, Amy, *Donors of Long men: Faith, politics and patronage in medieval Chinese Buddhist sculpture*, (Honolulu: University of Hawaii press, 2007), p. 88.

ทางสายไหม ซึ่งใช้ขนหยกจากโชตาน (Khotan) ไปยังกรุงจีน มีมานานตั้งแต่ราว ราว พุทธศักราช ๒๕๐ แล้ว และเริ่มเชื่อมกับตะวันตกแต่ค้าขายกันจริงจังในยุคนี้ อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์บางทีก็ว่า ทางสายไหมมีตั้งแต่ราว พุทธศักราช ๑๕๐๐ เศษเท่านั้น เพราะในหลุมฝังศพอียิปต์โบราณก็พบผ้าไหม นอกจากนั้นมิต้านานของยิวว่า พ่อค้าอิสราเอลได้ค้าขายกับจีนมาแต่สมัยกษัตริย์เดวิด/ King David ครั้งต้นศตวรรษที่ ๑๐ และพุทธศักราช ๖๐๘ (คริสต์ศักราช ๖๕) เป็นปีที่ถือกันมาว่า จีนรับ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศโดยทางราชการ กล่าวคือพระเจ้าจันทรคติ มิ่งตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่น ทรงส่ง คณะทูต ๑๘ คน ไปสืบพระศาสนาที่ประเทศอินเดีย ณ เมืองโชตาน (Khotan ปัจจุบันเป็นของจีน= Hotan แต่สมัยนั้นอยู่ในอินเดีย) หลังจากนั้น ๒ ปี คณะทูตกลับมาพร้อมด้วยพระภิกษุ ๒ รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะและพระธรรมรักษะ กับทั้งพระธรรมคัมภีร์จำนวนหนึ่ง พระภิกษุ ๒ รูปนั้นได้ พำนักที่วัดม้าขาวในเมืองลกเอี้ยง หรือ (โล่หยาง Loyang) และได้แปลพระคัมภีร์สู่ภาษาจีนหลาย คัมภีร์ นักประวัติศาสตร์กล่าวว่า ตามหลักฐานได้มีชาวพุทธอยู่ในจีนนานก่อนนั้น ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๓ เพียงแต่ยังไม่มีเผยแพร่จริงจัง และพระพุทธศาสนาที่เข้ามาตามกระแสการนับถือของประชาชน เพิ่มขึ้นเองทีละน้อย ตอนแรกก็มาทางเอเชียกลาง แล้วต่อมาก็มาตามเส้นทางการค้าด้านเอเชีย อาคเนย์พุทธศักราช ๖๔๘ (คริสต์ศักราช ๑๐๕) เมืองจีนมีผู้ทำกระดาดขึ้นใช้เป็นครั้งแรกในโลก (ผู้ทำเป็นขันทีในราชสำนัก) หลังจากหลี่เจี้ยนเฉิงกับหลี่หยวนจี้ถูกสังหารที่ประตูเสวียนอู่หมิน ๓ วัน “ปฐมจักรพรรดิถังเกาจู่ก็มีพระราชโองการแต่งตั้งให้หลี่ซื่อหมินเป็นรชทายาทของพระองค์ และต่อมาอีก เพียง ๒ เดือนก็ทรงสละราชสมบัติ หลี่ซื่อหมินจึงได้ครองราชย์บัลลังก์ หลังต่อสู้อุตลอด ๑๐ ปี ขณะครองราชย์มีพระชนมายุได้ ๒๖ พรรษา (พุทธศักราช ๑๑๗๘ คริสต์ศักราช ๖๓๕)”^{๑๒} ก่อนหน้าที่จะได้รวมตัวกันของจักรวรรดิถัง ภายใต้การปกครองของราชวงศ์สุย “การรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวของจักรวรรดิถัง ภายใต้ราชวงศ์ใหม่นามว่า ราชวงศ์ถัง และยุคใหม่ของจักรวรรดิถังได้เริ่มต้นขึ้นในราชวงศ์นี้ ในศตวรรษที่ ๘ พุทธศักราช ๑๑๖๑ ความเจริญของจีนที่ปรากฏล้วนมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของจีนจนถึงศตวรรษที่ ๒๐ โดยเฉพาะศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำราชสำนักนอกจากศาสนาเต๋า พระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้เป็นจักรพรรดิที่หันมาอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด”^{๑๓}

ล. เสถียรสุด ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระจักรพรรดิถังไท่จงไว้ว่า “ไท่จงเป็นกษัตริย์ที่จะหากษัตริย์องค์อื่นๆ เทียบได้ยาก ไม่ว่าในทางใด มีพระเดชานุภาพแผ่ไปทั่วทิศานุทิศ เป็นที่เกรงขามของชนเผ่าต่างๆ และเกรงกลัวอยู่ต่อมาอีกนาน ทรงมีความละเอียดสุชุมในการวางนโยบาย ทรงเห็นการณ์ไกลและทรงเห็นได้ถ่องแท้ มีความเคารพในลัทธิศาสนาต่างๆ เช่นพุทธศาสนา เต๋า หยู (ลัทธิขงจื้อ) รวมทั้งศาสนาบูชาไฟของเปอร์เซีย ทรงรวบรวมหนังสือต่างๆ ได้ถึงสองแสนกว่าชุด ทรงพากเพียรในศิลปวิชาสาขาต่างๆ ระเบียบบริหารราชการของราชวงศ์ถัง ถือว่าเป็นระเบียบที่ดี และอนุโลมใช้กันมากระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมของราชวงศ์ถัง ถือว่าเป็นวัฒนธรรมมาตรฐานของจีน และเป็นกษัตริย์องค์เดียวที่ห้ามกราบบังคมทูล

^{๑๒} ทวีป วรดิกล, ประวัติศาสตร์จีน, (กรุงเทพมหานคร: หจก.เอมี เทรตติ้ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖๖.

^{๑๓} จันทรฉาย ภัคฉิม, ประวัติศาสตร์จักรวรรดิถัง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗๓.

ของพระศาสนาอันมีอรรถรสสุขุมล้ำลึกหนักหนา ก็ยิ่งทวีความยากเย็นขึ้นอีกหลายเท่าทวีคูณ แต่บรรดาท่านธรรมทูตเหล่านั้นก็พยายามบาก บั่นผลิตผลงานของท่านขึ้นสำเร็จจนได้ ควรแก่การเคารพสรรเสริญของปวงนิสิตตาดชน อย่างยวดยิ่ง เราพอจะแบ่งระยะเวลาแปลคัมภีร์อย่างกว้างๆ ได้ ๔ สมัย คือ

๑. สมัยวงศ์ฮั่นยุคหลังถึงต้นวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๖๑๐- ๑๒๗๓) ในระยะเวลา ๖๖๓ ปี นี้ มีธรรมทูตทำงานแปลรวม ๑๓๖ ท่าน ผลิตคัมภีร์ ๙๖๘ คัมภีร์ ๔,๕๐๗ ผูก

๒. สมัยกลางวงศ์ถัง ถึงวงศ์ถังตอนปลาย (พุทธศักราช ๑๒๗๓ - ๑๓๓๒) มีธรรมทูตทำงานแปล ๘ ท่าน

๓. สมัยปลายวงศ์ถัง ถึงต้นวงศ์ซ้อง (พุทธศักราช ๑๓๓๒ - ๑๕๘๐) มีธรรมทูตทำงาน แปล ๖ ท่าน

๔. สมัยวงศ์ซ้อง ถึงวงศ์หงวน (พุทธศักราช ๑๕๘๐ - ๑๘๒๘) มีธรรมทูตทำงานแปล ๔ ท่าน

๓.๓.๒ การสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและพระอาราม

บันทึกประวัติศาสตร์ด้านการสร้างศาสนสถานและพระอารามจะไม่มีให้ศึกษาในภาษาไทยเกี่ยวกับจริยวัตรด้านนี้โดยรวมของพระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้แต่เกร็ดประวัติมีอยู่บ้างเกี่ยวกับพระองค์กับวัดเส้าหลินว่า “วัดเส้าหลินรุ่งเรืองมากในสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๑๔๕๐ - ๑๖๖๑) เพราะพระเส้าหลิน ๑๓ รูป ได้ช่วยพระเจ้าถังไท่จงปราบหวางสือซัง จึงได้รับสิทธิพิเศษให้มีกองทัพพระประจำวัดได้มีที่ธรณีสงฆ์มากมาย พระนางหวู่เจ๋อเทียน(บูเช็กเทียน) ทรงสร้างวัดกุสุมาณเพิ่มขึ้นอีกมาก จนเงินจื่ออาน กวีสำคัญสมัยถังแต่งบทกวีวิจารณ์อย่างรุนแรง มีความตอนหนึ่งว่า “พระอารามงามสง่าป่าไม้วอดในยุคนี้มีพระที่เก่งและมีฝีมือเกิดขึ้นมาก เช่น หลวงจินอี้หัง(อิดฮัง) นักดาราศาสตร์เอกของจีนผู้มีชื่ออยู่ในทำเนียบนักดาราศาสตร์คนสำคัญของโลก แม้พระถังซำจั๋งเมื่อกลับจากอินเดียก็มาพักอยู่ที่เส้าหลินระยะหนึ่งและคิดตั้งใจจะอยู่ตลอดไปแต่พระเจ้าถังไท่จงเห็นว่าวัดนี้อยู่ห่างจากเมืองฉางอาน อันเป็นเมืองหลวงมากเกินไปจึงนิมนต์ท่านไปจำพรรษาที่ใกล้พระราชวังเมืองฉางอานแทน”^{๑๘}

จอห์น มีสกีลล์ (John Meskill) ได้เสนอแนวคิดเชิงสันนิฐานว่า พระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ มีส่วนในการสร้างพระเจดีย์ต้าเอี้ยนถ่า ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของกำแพงเมืองซีอาน โดยอยู่บนถนนเอี้ยนถ่าถู่ ซึ่งเป็นถนนที่ตัดตรงจากเขตกำแพงเมืองชั้นในลงมา จะแลเห็นองค์เจดีย์เด่นเป็นสง่าสะดุดสายตา “องค์พระเจดีย์นี้สร้างขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช ๑๑๙๑ ในรัชสมัยจักรพรรดิถังไท่จง ได้สร้างวัดต้าสือเอินชื้อ (วัดกตัญญูตาราม) ก่อน เพื่อทดแทนพระคุณของพระราชมารดา คือ เหวินเต๋อหวงไฮ่ว จากนั้นเมื่อทรงขึ้นครองราชย์แล้วจึงได้สร้างเจดีย์นี้ขึ้นตามคำขอของพระถังซำจั๋ง ในบริเวณวัดดังกล่าว”^{๑๙} องค์เจดีย์มีรูปแบบเรียบง่าย ในศิลปะจีนผสมอินเดีย เดิมนั้นสร้างเพียง ๕ ชั้น แต่เมืองซี

^{๑๘}ดูรายละเอียดได้ใน เพ็ชร สุมิตร, ประวัติอารยธรรมจีน, (กรุงเทพมหานคร: มปท, ๒๕๑๘), หน้า ๔๑-๕๕.

^{๑๙} John Meskill, An Introduction to Chinese civilization, (New York, 1973), P. 77.

อานได้ประสพภัยแผ่นดินไหวมาหลายครั้ง จึงได้มีการบูรณะเรื่อยมาและมีการบูรณะใหญ่ในสมัย
ราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิงปัจจุบันองค์เจดีย์มี ๗ ชั้น สูง ๖๔.๑ เมตร ฐานขององค์เจดีย์วัดจาก
ตะวันออกไปตะวันตกยาว ๔๕.๙ เมตร จากเหนือไปใต้ยาว ๔๘.๘ เมตร

เหตุการณ์ที่เด่นชัดมีบันทึกไว้เป็นที่รู้จักและแพร่หลายยังนานาอารยประเทศทั่วโลกได้
รู้จักผลงานด้านการสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและพระอารามของพระจักรพรรดิถังไท่
จงฮ่องเต้อย่างแพร่หลายว่าเมื่อครั้งที่พระถังซำจั๋งได้เดินทางเส้นทางสายแพรไหมไปอัญเชิญ
พระไตรปิฎกที่ประเทศอินเดียนั้น ท่านได้ฟังตำนานที่เล่ากันมาว่า ที่เมืองๆ หนึ่งมีวัดอยู่ ๒ วัดวัดหนึ่ง
นับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน พระสงฆ์ไม่ฉันเนื้อสัตว์ อีกวัดหนึ่งเป็นนิกายหินยานหรือเถรวาท
ฉันเนื้อสัตว์ ต่อมาได้เกิดความอดอยากขึ้นที่เมืองนั้น พระในวัดหินยานหาเนื้อสัตว์มาฉันไม่ได้ จึงเกิด
ความเดือดเนื้อร้อนใจขึ้น พอดีในขณะนั้นมีฝูงห่านป่าบินผ่านมา บังเอิญมีห่านป่าตัวหนึ่งบินตกลงมา
และสิ้นใจที่บริเวณวัด พระสงฆ์ในวัดต่างอุทานขึ้นว่า พระโพธิสัตว์ได้แปลงกายลงมาให้พวกเราฉันเนื้อ
ฉัน พระสงฆ์ในวัดต่างซาบซึ้งในความเมตตาของพระโพธิสัตว์ และห่านป่าตัวนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้
ตัดสินใจหันมานับถือนิกายมหายาน และฉันมังสวิรัติจนเนื้อสัตว์นับแต่นั้นมา และได้สร้างเจดีย์ขึ้น
ฝังห่านป่า บนบริเวณที่ห่านป่าบินตกลงมาตาย เรียกชื่อว่า เจดีย์ห่านป่า พระถังซำจั๋งได้รับฟังตำนาน
นี้จากอินเดียแล้วซาบซึ้งใจมาก เมื่อท่านได้กลับจากอินเดียมาจำพรรษาและแปลพระไตรปิฎกที่
วัดต้าสือเอินชื่อแห่งนี้ จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นตามเจดีย์ห่านป่าที่อินเดียในกาลต่อมาภายในวัดปัจจุบันมี
พระสงฆ์จำพรรษาอยู่ประมาณ ๒๐ รูป ในวันที่ผมไปเยือนมีการทำพิธีงเต๋อ (กงเต็ก) ให้ผู้วยชนม์
โดยพระสงฆ์ในวัด อาจารย์ใจบอกว่า ญาติของคนที่มาทำพิธีงเต๋อให้ผู้ตายนี้ต้องมีฐานะดี เพราะ
พิธีกรรมนี้มีค่าใช้จ่ายสูง และการที่ผู้ตายได้มาทำพิธีที่วัดนี้ถือว่าได้บุญมาก เพราะวัดนี้เก่าแก่ และเป็น
ที่นับถือของชาวซืออานมากภายในพระวิหาร นอกจากด้านตรงหน้าจะมีพระพุทธรูปเจ้า ๓ องค์ตามแบบ
วัดจีน องค์กลางคือ พระศากยมุนี องค์ทางซ้ายคือ พระอมิตาภพุทธเจ้า และองค์ขวา คือ พระโฆษคุรุ
พุทธเจ้า ให้กราบนมัสการแล้ว ด้านข้างฝั่งขวายังมีองค์รูปปั้นสัมฤทธิ์จำลองของพระถังซำจั๋งในท่านั่ง
สมาธิ บนผนังกำแพงพระวิหารด้านข้าง เขียนประวัติโดยย่อของท่านไว้ว่า "พระถังเสวียนจาง"
(พุทธศักราช ๑๑๔๕ – ๑๒๐๗)

พุทธศักราช ๑๑๗๒ ออกจากrikไปประเทศอินเดีย เพื่ออัญเชิญพระไตรปิฎก

พุทธศักราช ๑๑๘๘ กลับถึงนครฉางอาน ใช้เวลาเดินทางรวม ๑๖ ปี

พุทธศักราช ๑๑๘๘-๑๒๐๗ ได้มาแปลพระไตรปิฎก ณ วัดแห่งนี้^{๒๐}

บุญน นิลเกต ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า พระถังซำจั๋งเป็นชื่อที่รู้จักคุ้นเคยดีของชาวไทยพุทธ
ทั้งเถรวาทและมหายาน เป็นชื่อยกย่องของท่าน (ซำ หรือซาน แปลว่า ไตร หรือ ๓ จั๋ง หรือจาง
แปลว่า ปิฎก หมายความว่ารวมถึง ยกย่องท่านเป็นพระสงฆ์ผู้ชำนาญการด้านพระไตรปิฎกประจำ
ราชวงศ์ถัง) ท่านมีสมณฉายาว่า “เสวียนจางแปลว่า ลึกซึ้งยิ่งใหญ่ท่านเกิดในปี พุทธศักราช ๑๑๔๕
หรือ คริสตศักราช ๖๐๒ ในปลายสมัยราชวงศ์สุย เป็นชาวเมืองตันหลิว ปัจจุบันคือ เมืองโคเฟิง หรือ
โคเฟิง ในมณฑลเหอหนาน ท่านเป็นบุตรคนที่ ๔ ของครอบครัว ตั้งแต่วัยเยาว์ ท่านก็มีคุณสมบัติอัน

^{๒๐} ภาพประวัติพระถังซำจั๋ง, **ห้องสมุดวัดโพธิ์แมนคุณาราม** , พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๙.

ประเสริฐและความเฉลียวฉลาดติดกับเด็กในรุ่นราวคราวเดียวกัน หมั่นศึกษาเรียนรู้ตำราและคำสอนของนักปราชญ์โบราณ หนังสือใดที่ไร้คุณธรรมก็ไม่อ่าน มารยาทใดที่นักปราชญ์ไม่นิยมก็ไม่ประพฤติ ไม่คบเล่นคenenงกับเด็กในวัยเดียวกัน ทั้งรู้จักปรนนิบัติบิดามารดาแต่น้อยต่อมา จักรพรรดิหย่งตี้ แห่งราชวงศ์ซุยได้มีพระบรมราชโองการให้อุปสมบทพระสงฆ์ ๑๔ รูปที่นครลั่วหยาง พี่ชายของท่านสังเกตเห็นบุคลิกท่าทีของท่านพอจะเป็นผู้สืบศาสนาต่อไปได้ จึงนำไปถวายให้อำมาตย์หลวง เจิ้งเซียงกั้ว ผู้คัดเลือกผู้ที่จะเข้าอุปสมบท”^{๒๑}

เมื่อเจิ้งเซียงกั้วได้แลเห็นบุคลิกลักษณะและสอบภูมิปัญญาของท่านแล้ว ก็สรรเสริญยิ่ง จึงนำท่านเข้าบรรพชาด้วย ซึ่งขณะนั้นท่านมีอายุเพียง ๑๓ ปีเท่านั้น ก็เริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่ปรากฏแล้ว ห้วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคปลายและการสิ้นสุดของราชวงศ์ซุย กำลังย่างเข้าสู่ราชวงศ์ถัง บ้านเมืองเกิดระส่ำระสาย กาลต่อมาหลี่หยวนได้สถาปนาราชวงศ์ถังขึ้นในปี พุทธศักราช ๑๑๖๑ (คริสต์ศักราช ๖๑๘) ที่นครฉางอาน ท่านจึงได้ย้ายสถานที่จำพรรษาจากนคร ลั่วหยางมายังนครฉางอาน แต่เนื่องจากบ้านเมืองเพิ่งสร้างรากฐาน ไม่มีสถานที่ที่เหมาะสมจะศึกษาพระธรรม ท่านกับพระผู้พี่จึงได้เดินทางไปเมืองเฉิงตู ในมณฑลซื่อชวน (เสฉวน) ที่ซึ่งสงบเงียบและมีพระอารามที่ดีพอจะได้ศึกษาพระธรรม จนอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ท่านจึงได้อุปสมบทที่เมืองเฉิงตูโดยการอุปถัมภ์พระเจ้าจักรพรรดิ ถึงไท่จงฮ่องเต้ได้รับนามฉายาว่า “เสวียนจ้าง” จากนั้นจึงได้เดินทางกลับนครฉางอานเมื่อท่านได้ศึกษาพระคัมภีร์และพระสูตรจนแตกฉานมากขึ้น ก็บังเกิดข้อปมจวนใจขึ้นมากมาย ซึ่งวิสัยของข้อปมจวนเหล่านั้นก็มีหลายแนวทาง แล้วแต่ว่าสำนักใดจะยึดถือในแนวทางไหนในการอธิบาย ครั้นเมื่อสอบกับพระสูตรและพระคัมภีร์ก็ยิ่งทำให้เกิดความแตกต่างจนไม่รู้อาจจะเห็นควรตามฝ่ายใด ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะต้องเดินทางไปประเทศอินเดีย เพื่อสอบถามข้อสงสัยที่สงสัย พร้อมทั้งจะอัญเชิญพระคัมภีร์ต่างๆ มาเป็นหลักฐานแก้ไขข้อสงสัยทั้งหลายทั้งปวงนั้นให้เสียสิ้น และเมื่อมองย้อนกลับไปสมัยราชวงศ์จิ้นเมื่อครั้งกระโน้น พระฝ่าเสียน ยังสามารถไปสืบพระธรรมวินัยเพื่อแนะนำแนวทางที่ชอบประกอบประโยชน์แก่ปวงชนมาได้ ดังนั้น เหตุไฉนคนในชั้นหลังจึงไม่เจริญรอยตามเยี่ยงอย่างอันประเสริฐของท่านเล่า “แต่การที่จะเดินทางออกนอกประเทศในช่วงนั้น จำต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากจักรพรรดิถึงไท่จงเสียก่อน ซึ่งขณะนั้นพระองค์ทรงเพิ่งขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา แผ่นดินยังไม่มั่นคงสงบสุข จึงไม่ทรงอนุญาต พระรูปอื่นๆ ที่ตั้งใจจะร่วมเดินทางไปกับท่านต่างล้มเลิกความตั้งใจเสียสิ้น คงเหลือท่านองค์เดียวที่ยังคงตั้งมั่นอยู่อย่างแน่วแน่ ท่านได้ใช้เวลาที่รอคอยหมั่นศึกษาตำราภาษาอินเดียจนแตกฉานครั้นต่อมานครฉางอานบังเกิดเหตุพิภพภิภัย จักรพรรดิถึงไท่จงทรงมีพระบัญชาให้ประชาชนออกนอกเมืองไปหาที่อุดมสมบูรณ์ เพาะปลูกอาศัยเป็นการชั่วคราว ท่านจึงถือโอกาสนี้เริ่มออกเดินทางเมื่ออายุได้ ๒๖ ปี พุทธศักราช ๑๑๗๒ (คริสต์ศักราช ๖๒๙)ท่านเดินทางออกจากนครฉางอานไปทางทิศตะวันตก ผ่านมณฑลกานซู ที่เมืองหลานโจว จนไปถึงเมืองเหลียงโจว (เมืองอู๋เว่ย มณฑลกานซู ในปัจจุบัน) ท่านได้แสดงธรรมเทศนาจนเป็นที่จับใจของประชาชน ความทราบถึงเจ้าเมืองไม่อนุญาตให้ท่านผ่านเมืองไปตะวันตก จึงบังคับท่านให้กลับนครฉางอาน พอดีที่เมืองนี้มีพระสงฆ์ผู้เลื่อมใสศรัทธาในท่านจึงได้ลอบจัดศิษย์ ๒

^{๒๑}ดูรายละเอียดได้ในเคงเหลียน สิบญูเรื่อง, ประวัติพระถังซัมจั๋ง, (กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗-๑๙๘.

รูปเป็นผู้นำทางท่านไปอย่างลับๆ แต่นั้นมา ท่านจึงต้องเดินทางไปอย่างไม่เปิดเผย หลบซ่อนตัวในเวลากลางวันและออกเดินทางในเวลากลางคืน จนถึงเมืองกานโจว (เมืองจางแย้ มณฑลกานซู ในปัจจุบัน)”^{๒๒}

ในปีที่ ๒ แห่งการครองราชย์ของพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ และเป็นพระเจ้าจักรพรรดิลำดับที่ ๒ แห่งราชวงศ์ถังเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมือง กำลังผลัดเปลี่ยนแผ่นดินไม่นานและข้าราชการที่นั่นเป็นพุทธศาสนิกชนจึงเลื่อมใสท่านและอำนวยความสะดวกให้ท่านพำนักและผ่านทางจากนั้นท่านต้องรอนแรมไปในทะเลทรายโกบีอันกว้างและกันดารยิ่ง ได้แต่อาศัยหอสัญญาคันคังที่ตั้งอยู่ห่างเป็นระยะๆ เป็นแนวทางเดิน (หอสัญญาคันคังเหล่านี้ เริ่มสร้างสมัยราชวงศ์ฮั่น เพื่อดูแลคุ้มกันเส้นทางสายแพรไหม) บางแห่งไม่มีหอสัญญาคันคังก็ต้องอาศัยกองกระดูกคนและสัตว์ที่ล้มตายบนทางเดินหรือมูลม้าเป็นแนวทางเดินบอกทิศสู่ตะวันตก บางครั้งเดินทางถึง ๔ คืน ๕ วัน ยังไม่พบแหล่งน้ำ เวลากลางวันลมพายุทรายก็โหมพัดรุนแรง พอตกลงกลางคืนก็หนาวเย็นจนเจ็บกระดูก ในที่สุดทั้งคนและม้าก็ล้มลงนอนลงบนผืนทราย แต่กระนั้นท่านก็ไม่วายที่จะภาวนาถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอยู่เสมอว่า “ข้าเสียน้ำได้มากนับมาทั้งนี้ หาใช่เพื่อแสวงหาลาภสักการะหรือชื่อเสียงประการใดไม่ แต่ด้วยน้ำใจที่เลื่อมใสอย่างสุดซึ้ง ที่ขอแต่ให้ได้มาประสบพบพระธรรมวินัยที่แท้จริงเท่านั้น ขอพระองค์จงทรงเมตตาโปรดสัตว์ให้พ้นทุกขเวทนา ขอให้ทรงทราบถึงความทุกข์ยากของข้าพเจ้านี้ด้วยเทอญ”^{๒๓}

ขณะนั้นมีลมเย็นพัดวูบมา ทำให้ท่านตื่นขึ้น และมาพาท่านเดินไปที่บ่อน้ำได้ดื่มกิน บรรเทาความกระหาย จึงรอดเข้าสู่เมืองอีอู่ (หรือเมืองฮามี มณฑลซินเจียง ในปัจจุบัน) ท่านพำนักอยู่ที่เมืองนี้ได้ ๑๐ วัน จึงเดินทางต่อไปยังเมืองเกาซาง (อยู่ในเมืองทูลู่ฟาน มณฑลซินเจียง ในปัจจุบัน) กษัตริย์แห่งเมืองเกาซางทรงเลื่อมใสศรัทธาท่านอย่างแท้จริง ไม่อยากให้ท่านเดินทางจากไป ประรณนาให้ท่านอยู่ที่เมืองเกาซาง สั่งสอนประชาชน ท่านเองก็รู้สึกเกรงใจกษัตริย์เมืองเกาซาง ด้วยความมุ่งมั่นของท่าน จึงได้ตั้งปฏิญาณว่าจะไม่ฉันอาหาร เพื่อให้กษัตริย์กลับพระทัย แล้วจึงนั่งสงบไม่ฉันน้ำและอาหารอยู่ ๓ วัน กษัตริย์ทรงรู้สึกไม่สบายพระทัยเป็นอันมาก จึงมีสการขอมาท่านและยอมให้ท่านเดินทางต่อ แต่ขอให้ท่านฉันอาหารก่อน โดยในซากกลับกษัตริย์ทรงขอให้ท่านมาพำนักอยู่ที่เมืองเกาซางนี้ ๓ ปี โดยระหว่างนี้ขอให้พักอาศัยอยู่ก่อนหนึ่งเดือน เพื่อแสดงธรรม ท่านรับคำตามที่กษัตริย์ทรงขอ จากนั้นกษัตริย์จึงได้ทรงสร้างศาลาธรรมอันกว้างใหญ่ เพื่อให้ท่านเทศนาสั่งสอนพระมารดา พระองค์ พระราชวงศ์ ขุนนาง และประชาชน ก่อนที่ท่านจะจากเมืองเกาซางไป “กษัตริย์ได้ทรงบรรพชาสามเณร ๔ รูป เพื่อติดตามรับใช้ท่าน จัดเงินตรา ทองคำ ผ้าสบง จีวร พร้อมทั้งม้า และคนรับใช้ ให้ท่านเดินทางสู่อินเดียได้โดยสะดวกจากเมืองเกาซาง ท่านเดินทางตามเส้นทางสายแพรไหมสายเหนือ ถึงเมืองคุเชอ ข้ามน้ำที่ราบสูงพาเมียร์ (ที่ราบสูงพาเมียร์ (PAMIR) เป็นที่ราบสูงระหว่างกลาง ๓ เทือกเขาที่ยิ่งใหญ่ของเอเชีย คือ เทียนชานฮินดูกูช และคาราคอรัม พาเมียร์เป็นภาษาเปอร์เซีย แปลว่า หลังคาของโลก อยู่ในรอยต่อของประเทศจีนปากีสถานอินเดีย และอัฟกานิสถาน) เข้าสู่เอเชียกลางที่เมืองพัชเคนท์เมืองซาร์มาคานเมืองแบคเตรีย ข้ามเทือกเขาฮินดูกูช

^{๒๒} ดูรายละเอียดได้ใน บุญนํ นิลเกต, พุทธศาสนมหายาน, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖), หน้า ๑๒๕-๑๓๗.

^{๒๓} ดูรายละเอียดได้ใน ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, วิถีแห่งมหายาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ปารมิตา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘๘-๒๑๙.

เข้าสู่ประเทศอินเดียที่เมืองคันธาระ ที่อินเดีย ท่านได้เดินทางไปเยือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญทางพุทธศาสนา ทั้งเมืองสาวัตถีกบิลพัสดุ์กุสินาราวารานาสีพุทธคยา และนาลันทา”^{๒๔}

พระยาสุรินทราชาชัย (จันทร์ ตุงคสวัสดิ์) ได้ให้รายละเอียดไว้ในเอกสารแปลเรื่อง “พระฟาเหียน จดหมายเหตุแห่งพุทธอาณาจักรของพระภิกษุฟาเหียน ออกจากเมืองจันทงเทียวกไปเพื่อแสวงหาคัมภีร์พระไตรปิฎก”สรุปได้ว่า “การเดินทางขากลับ พระเจ้าศิลาทิพย์ กษัตริย์แห่งเมืองนาลันทา ทรงแนะนำให้ท่านเดินทางกลับทางทะเลจะปลอดภัยและสะดวกสบายกว่า โดยจะจัดข้าราชการไปส่งให้ แต่ท่านถวายพระพรว่า จำเป็นต้องกลับทางบก เพื่อจะได้แวะเมืองเกาซาง ตามที่ท่านได้เคยให้ปฏิญาณไว้กับกษัตริย์เมืองเกาซางแล้วเมื่อท่านเดินทางมาถึงเมืองอูเตียน (เมืองอวีเถียน มณฑลซินเจียง ในปัจจุบัน) จึงทราบว่า เมืองเกาซางได้ตกเป็นของจีน และกษัตริย์เมืองเกาซางได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ท่านจึงได้อยู่พำนักที่เมืองอูเตียนนี้นานถึง ๗ เดือน โดยระหว่างนั้นท่านได้ส่งสมณสาสน์ ไปกราบบังคมทูลจักรพรรดิถังไท่จง ถึงการเดินทางกว่า ๕๐,๐๐๐ ลี้ ในระยะเวลา ๑๖ ปีของท่าน และได้นำพระไตรปิฎกมาด้วยเป็นจำนวนมาก เพื่อจะได้นำมาแปลและสั่งสอนแก่ชาวจีนให้ถูกต้องสืบไป เมื่อจักรพรรดิถังไท่จงทรงได้รับสมณสาสน์นี้แล้วจึงได้ส่งพระราชสาสน์ให้มาเร็วถือมาถึงท่าน และรับสั่งให้ข้าราชการเมืองตุนหวง มารับท่านที่เมืองจูโม (เมืองเฉียนม่อ ในปัจจุบัน)ท่านได้กลับถึงนครฉางอานในปี พุทธศักราช ๑๑๘๘ (คริสต์ศักราช ๖๔๕) ท่านได้อยู่เชิญพระบรมสารีริกธาตุ ๑๕๐ องค์ พระไตรปิฎกจำนวน ๖๕๗ เล่มสมุด บรรทุกบนม้าต่างๆ รวม ๒๐ ตัว พร้อมด้วย พระพุทธรูปทองคำเงิน และไม้จันทน์อีกจำนวนหนึ่ง จักรพรรดิถังไท่จงจัดพิธีสมโภชต้อนรับท่าน แล้วจัดสร้างที่พักให้ ณ วัดต้าซือเอินชื่อ ที่พระองค์ได้ทรงสร้างอุทิศถวายพระมารดา และเป็นที่อันสงบเงียบให้ท่านแปลพระไตรปิฎก”^{๒๕}

ทวิวัฒน์ ปุณฺณกรวิวัฒน์ ได้ขยายแนวคิดนี้ไว้ว่า

๑) ความชอบธรรม (เอ้) จัดเป็นความดีสูงสุด หมายถึง ความถูกต้องเหมาะสม, การวางตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ เข้ากับทำนองที่ว่า “รู้จักกาลเทศะ” หากเราเกิดความสงสัยว่าเราจะรู้ได้อย่างไรและอะไรจะเป็นตัวบ่งบอกให้เราวางตัวได้เหมาะสม ขงจื้ออธิบายว่า “ก็คือหน้าที่” ซึ่งจะเป็นตัวบอกเราว่า ฐานะของเราในปัจจุบันเปิดโอกาสให้เราทำอะไรในขอบเขตแค่ไหน เช่น พ่อแม่จะปฏิบัติต่อบุตรหลานอย่างไร ยอมรับว่าเป็นลูกของตนหรือไม่ อย่างนี้แหละเรียกว่า “ความชอบธรรม” คนฉลาดและมีปัญญามีลักษณะเช่นนี้

๒) มนุษยธรรม (เหริน) คือ “รักผู้อื่น” เราอยู่ในสังคมและมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบแตกต่างกันมากมาย แต่มีหน้าที่อยู่อย่างหนึ่งที่สำคัญมากซึ่งคนทั่ว ๆ ไปมักจะมองข้าม นั่นก็คือในฐานะที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์เรามีหน้าที่ต้อง “รักผู้อื่น” และต้องรักจริง ๆ ปัญหาก็คือว่า เราจะรักผู้อื่นจริง ๆ ได้ไหม หรือรักอย่างไร ขงจื้อแสดงทัศนะว่า ถ้าพิจารณาจากคนใกล้ตัว ให้เอาใจใส่คนใน

^{๒๔} ดูรายละเอียดได้ใน McNair, Amy, Donors of Longmen: Faith, politics and patronage in medieval Chinese Buddhist sculpture, (Honolulu: University of Hawaii press, 2007), pp. 88-141.

^{๒๕} พระฟาเหียน, จดหมายเหตุแห่งพุทธอาณาจักรของพระภิกษุฟาเหียน จากเมืองจันทงเทียวกไปเพื่อแสวงหาคัมภีร์พระไตรปิฎก, พระยาสุรินทราชาชัย (จันทร์ ตุงคสวัสดิ์), (แปล), (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖), หน้า ๒๓๗.

ครอบครัว เช่น พ่อแม่ ลูก ถ้าไกลตัวออกไป ก็รักคนทั้งโลก เหมือนกับพระพุทธศาสนาที่สอนเราว่าให้มีเมตตาธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ อย่าตกเป็นทาสของความรักแบบเสน่หาซึ่งไม่จริงยั่งยืน หรือที่ศาสนาคริสต์บอกว่า “คนทั้งโลกเป็นครอบครัวเดียวกัน” เพราะเกิดมาจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้า

๓) ความรู้สึกผิดชอบ (จง) “อยากให้เขาปฏิบัติกับเราอย่างไร เราก็ปฏิบัติอย่างนั้นกับเขา” หรือพูดตามสำนวนไทยว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ปกติแล้วเราปรารถนาจะให้ผู้อื่นเข้าใจเรา มากกว่าเลยลืมนึกถึงหัวใจของผู้อื่น ถ้าเราอ่อนไหวต่อความรู้สึกของผู้อื่น เราจะซึ่งใจดีว่า มนุษย์ทุกคนล้วนเกลียดความทุกข์ มุ่งหวังปรารถนาความสุขด้วยกันทั้งนั้น วิธีคิดแบบนี้จึงจ้องมองว่า เมื่อเราพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น สังคมก็จะดีขึ้น ความรู้สึกผิดชอบเป็นกลไกของความเอื้ออาทร ดูแลห่วงใยซึ่งกันและกัน เพราะเราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้

๔) เห็นแก่ผู้อื่น (ชู่) “อย่าปฏิบัติต่อเขาในสิ่งที่เราไม่ต้องการให้เขาปฏิบัติต่อเรา” จริยธรรมข้อนี้จะเน้นพฤติกรรมของคนที่เราไม่ชอบ แต่เราเอาพฤติกรรมนั้นไปใช้กับผู้อื่น เข้าทำนอง “นินทาการเล” ใส่ร้ายป้ายสีก่อให้เกิดความแตกแยก แตกร้าว เป็นการสร้างศัตรู บ่มเพาะความอาฆาตมาดร้าย ชิงชัง รังเกียจกันไม่มีที่สิ้นสุด

๕) ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ (หมิ่น) ก็คือการทำหน้าที่ของตนเต็มกำลังความสามารถ โดยไม่ต้องกังวลถึงผลที่จะได้รับจากงานนั้นทำงานด้วยเหตุว่า เป็นสิ่งที่ดีงามและสมควรทำ งานเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง ไม่ว่าผลของงานจะออกมาในรูปแบบใดก็ไม่ยึดติดกับงานนั้นเหมือนกับที่ท่านพุทธทาสบอกว่า “ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่” เป้าหมายมิใช่หวังอามิสสินจ้างรางวัลใดๆ แต่ทำงานเพราะเป็นสิ่งมีคุณค่าที่มนุษย์พึงกระทำ^{๒๖}

สรุปว่า พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จง ทรงเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหายานอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากจริยวัตรที่พระองค์ประพฤติปฏิบัติต่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ของพระองค์ ล้วนมีเค้ามูลมาจากศาสนา โดยผสมกลมกลืนให้สมบูรณ์ยิ่งับศาสนาดั้งเดิม คือ ลัทธิเต๋า และ ขงจื๊อ เพราะต่างมีหลักการที่สอดคล้องกัน เช่น “หลักมหาปัญญา ที่มีหลักปรัชญาและตรรกวิทยาอย่างละเอียดลึกซึ้ง หลักมหากรุณา มีหลักปรัชญาอย่างพิสดาร ที่ให้ความสำคัญกับพระโพธิสัตว์ และ มุ่งหวังพุทธภูมิ หลักมหาอุบาย เป็นกุสโลบายของพระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์ที่จะหาหนทางแสดงธรรม ชักจูงสรรพสัตว์ให้บรรลุธรรม”^{๒๗} แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักศาสนาขงจื๊อที่สอนหลักจริยธรรมในระดับปัจเจกบุคคลโดยว่ามี ๕ ประการ ขงจื๊อเป็นนักปราชญ์ที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของจีนเป็นผู้ตีความคำสอนเกี่ยวกับจารีต ประเพณี วัฒนธรรมให้มีความหมายในทางจริยธรรมมากยิ่งขึ้น จัดทำเป็นหมวดหมู่พร้อมทั้งเขียนคำอธิบายและแสดงความเห็นเข้าใจด้วย ขงจื๊อจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่ครั้งโบราณให้คงอยู่ และยังได้เพิ่มเติมคำสอนใหม่ๆ ขยายความวัฒนธรรมเดิมจนกลายเป็นระบบคำสอนที่ชัดเจนขึ้นและได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น “ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล กับระดับสังคม”

^{๒๖} วิจารณ์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบต และญี่ปุ่น , (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๔-๑๓๗.

^{๒๗} ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธศาสนาหายาน, หน้า ๒๘-๒๙.

๓.๔ บทบาทของพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้^{๒๘} กับการสร้างศาสนายาฮและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีจุดกำเนิดที่ประเทศอินเดียทางตอนเหนือและเผยแผ่ไปยังนานาประเทศโดยรอบ บางประเทศนั้นพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเฉพาะประเทศที่มีพรมแดนติดกับอินเดีย เช่น ประเทศเนปาล เป็นต้น แต่ส่วนมากได้รับพระพุทธศาสนา ครั้งแรกในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช จากสมณทูต ๙ สาย ดังกล่าวแล้วในบทที่ ๒ ประเทศต่างๆ ในเอเชียเปิดรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาประสมประสานกับอารยธรรมเดิมของตน จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของดินแดนนั้นๆ ทวีปเอเชียมีประชากรราวร้อยละ ๖๐ ของประชากรโลก มีเขตแดนติดต่อกับ ๒ ทวีป คือ ทวีปแอฟริกา และทวีปยุโรป ทวีปเอเชียยังรวมถึงเกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก แบ่งภูมิภาคออกเป็นส่วนตามทิศต่างๆ คือ เอเชียเหนือ เอเชียกลาง เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ เอเชียใต้ และเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ หรือตะวันออกกลาง ปัจจุบันการสร้างศาสนายาฮและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคก่อนนั้น พระภิกษุผู้เป็นธรรมทูตมักจะเดินทางไปบนเส้นทางการค้าขายที่เรียกว่า เส้นทางสายไหม (Silk Road) เป็นเส้นทางของขบวนคาราวานในภูมิภาคเอเชียใต้ที่เชื่อมเมืองต่างๆ ระหว่างเอเชียไมเนอร์ไปถึงประเทศจีนเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าสำคัญ อันได้แก่ เส้นไหม ผ้าไหม และเครื่องเทศ ในช่วง ๓ ,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว เส้นทางสายไหมเป็นปัจจัยสำคัญในการเติบโตของแหล่งอารยธรรมโบราณหลายแห่ง คือ อียิปต์โบราณ เมโสโปเตเมีย จีน โรมัน เปอร์เซียและอินเดีย เส้นทางสายไหมมีทั้งทางบกและทางทะเล สำหรับทางบกมีอยู่ ๒ สาย คือ

๑. เริ่มต้นที่ประเทศจีน จากเมืองฉางอัน (Chang'an) ปัจจุบันเรียกชื่อซีอาน (Xi'an) ซึ่งเป็นเมืองหลวงตั้งอยู่ในมณฑลชานซี (Shaanxi) ผ่านมณฑลกานซู (Kansu) มณฑลซินเจียง (Xinjiang) ข้ามเทือกเขาพามีร์ (Pamir) สู่ประเทศอัฟกานิสถานและอิหร่าน

๒. อีกเส้นทางหนึ่งจากตอนใต้ของประเทศรัสเซียเข้าสู่เอเชียกลางไปยังประเทศแถบชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เส้นทางนี้ยาวมากกว่า ๑๐ ,๐๐๐ กิโลเมตร เป็นเส้นทางแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการค้าระหว่างประเทศจีน และประเทศในเอเชียกลาง^{๒๙}

ยุคทองของพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธศาสนาในแคว้นจิวถูกทำลายไป ต่อมาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในสมัยราชวงศ์ซุ่ย (พุทธศักราช ๑๑๓๒ - ๑๑๖๑) และได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง ในรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ (พุทธศักราช ๑๑๖๑ - ๑๔๕๐) มีความเจริญทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร มีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง การแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาจีนมากมายมีนักปราชญ์คนสำคัญเกิดขึ้นคือ “พระถังซัมจั๋ง และสมณะอี้จิงพระถังซัมจั๋ง เป็นนักปราชญ์ชาวพุทธคนสำคัญ แปลว่า ผู้ทรงพระไตรปิฎกแห่งราชวงศ์ถัง ท่านถือกำเนิดในตระกูลฉิน ในปี พุทธศักราช ๑๑๔๓ ณ เมืองโล่หยาง ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเหอหนาน มีนามเดิมว่า ฉินฮุย เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี มีฉายาว่า ฮวนฉาง หรือหยวนฉาง หรือ

^{๒๘} รายละเอียดดูได้ใน เสถียร โพธิ์นันทะ, **ปรัชญามหายาน**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒-๓๖.

^{๒๙} **Directory of historical figures**, (Pasadena: Salem Press, 2000), p. 615.

เขียนจิ้ง เมื่อบวชแล้วก็ตั้งใจศึกษาพระพุทธศาสนาจนแตกฉาน แต่เมื่อศึกษาไปมากเข้าท่านเกิดความสงสัยและขัดแย้งในใจ คัมภีร์ประกอบการณ์คว่ำก็มีน้อย ท่านจึงมีความคิดที่จะไปศึกษาให้ถึงต้นแหล่งคือ ประเทศอินเดีย”^{๓๐}

พระเขียนจิ้ง หรือสำเนียงกลางว่า เสวียนจิ้ง หรือที่รู้จักในนิยายไซอิ๋วว่า ถังซัมจิ้ง เป็นพระภิกษุที่บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา มาแต่เยาว์ แต่ยังมีสิ่งที่ค้างอยู่ในใจ คือ ได้รับการอุปถัมภ์โดยตรงจากสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ ให้ เดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก ณ ชมพูทวีป และได้เขียนเป็นบันทึกการเดินทางไว้ด้วย ซึ่งเขียนขึ้นในปี พุทธศักราช ๑๑๘๙ (คริสต์ศักราช ๖๔๖) มีชื่อว่า "ต้าถังซีไห่ยวี้ แปลว่า จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง"^{๓๑}

ชีวชูลุน ผู้แปลวรรณกรรมไซอิ๋วพากย์จีนสู่ไทยชื่อว่า “ถังซำจิ้ง จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง” ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “พระถังซัมจิ้ง หรือพระเสวียนจิ้ง เกิดในสกุลเฉิน นามเดิมชื่อฮุย (เฉิน (Chen) อ่านออกเสียงตามจีนกลาง แต่ถ้าอ่านออกเสียงตามจีนแต้จิ๋วคือ ตั้ง ภายหลังต่อมาในราชวงศ์ถังบรรดาศักดิ์พระกุลเชินในเมืองฉางอาน ล้วหยาง นำโดยแม่ทัพเฉินหยวนกวง(ตั้งง่วนกวง) ได้อพยพไปอยู่ตั้งถิ่นฐานถือนครองที่ดินและปกครองที่ดินบริเวณแต้จิ๋ว ชัวเถา กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน โดยรอบ) พระเสวียนจิ้ง หรือ เฉิน ฮุย เกิดในรัชสมัยพระเจ้าสุยเหวินตี้ (Sui Wen Di) ที่นครลั่วหยาง อำเภอโกวซื่อ มณฑลเหอหนาน บิดาชื่อเฉินหุ้ย เคยรับราชการเป็นนายอำเภอในสมัยต้นราชวงศ์สุย เนื่องจากการเมืองในสมัยปลายราชวงศ์สุยเสื่อมทราม จึงลาออกจากราชการกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิด บรรพบุรุษของท่านพระเสวียนจิ้ง เป็นเชื้อสายขุนนางในราชวงศ์ฮั่น ปู่ทวดเฉินซิน ปู่เฉินคัง ล้วนเคยเป็นมหาอำมาตย์มาก่อน เป็นบุตรชายคนสุดท้อง จาก ๔ คน เมื่อเยาว์วัยได้ติดตามพี่ชายคนที่สอง ซึ่งบวชเป็นพระภิกษุในเมืองลั่วหยาง และได้รับเลือกให้เป็นนาคหลวง บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี และมีความสามารถในการแสดงธรรมเป็นอย่างมาก เมื่อสิ้นราชวงศ์สุย และเปลี่ยนเป็นราชวงศ์ถังแล้ว ท่านจึงตัดสินใจเดินทางไปแสวงธรรมในประเทศอินเดีย ได้ออกเดินทางเมื่อเดือนสิงหาคม ปี พุทธศักราช ๑๑๗๐-จีนกว่าวันที่ ๑ โดยลักลอบเดินทางออกนอกประเทศ เพียงคนเดียวในตอนกลางคืน เนื่องจากช่วงนั้นเป็นช่วงสงครามเปลี่ยนราชวงศ์ และสถาปนาราชวงศ์ถัง ตลอดแนวชายแดนยังถูกอิทธิพลของชนชาติเติร์กคุกคาม จึงมีกฎหมายประชาชนเดินทางออกนอกพรมแดน ถ้าไม่มีหนังสืออนุญาต”^{๓๒}

พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ หรือ (หลี่ซื่อหมิน) ได้รับอุปถัมภ์สามเณรเฉินฮุย เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี มีฉายาว่า “ฮวนฉาง หรือหยวนฉางให้เป็นนาคหลวง ท่านได้เดินทางไปแสวงธรรมไปทั่วทุกมณฑล และได้ศึกษาค้นคว้าพระธรรมคัมภีร์ที่มีในแผ่นดินจีน ท่านเห็นว่า ยังไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจาก ผู้ที่นำเข้ามาเผยแพร่และแปลคัมภีร์ส่วนใหญ่จะเป็นพระจากต่างแดน ซึ่งไม่ใช่คนจีน จึงมีความผิดพลาดด้านภาษาไปมาก ท่านจึงตั้งใจจะไปศึกษาพระธรรมที่ชมพูทวีปอันเป็น

^{๓๐} McNair, Amy, and Donors of Longmen: Faith, politics and patronage in medieval Chinese Buddhist sculpture, (Honolulu: University of Hawaii press, 2007), p. 89.

^{๓๑} ประยงค์ แสนบุราณ, พระพุทธศาสนามหายาน , (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๘.

^{๓๒} ดูรายละเอียดได้ใน ถังซำจิ้ง จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง, ชิวชูลุน (แปล), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๕-๒๔๐.

ดินแดนพุทธภูมิ ในสมัยนั้นเป็นเรื่องที่ยากมากในการเดินทางสู่ตะวันตก (อินเดีย) มีพระจีนจำนวน เป็นพันที่เดินทางไปศึกษา แต่มีชีวิตรอดกลับมาไม่ถึงยี่สิบ ล้มตายระหว่างทางมากมายในด้านแนวคิด การศึกษา ถึงไท่จงให้ความสำคัญต่อการรวบรวมและจัดเก็บตำราความรู้วิชาการและ ประวัติศาสตร์เป็นหมวดหมู่ ทั้งยังเปิดกว้างในการนับถือและเผยแพร่แนวคิดในลัทธิศาสนาต่างๆ เช่น พุทธศาสนา เต๋า หยู (ลัทธิขงจื้อ) รวมทั้งศาสนาบูชไฟของเปอร์เซีย ศาสนาแมนนี่ และคริสต์ศาสนา เหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อการเผยแพร่พุทธศาสนา ได้แก่ หลวงจีนเซวียนจั้งหรือพระถังซำจั๋งได้ เดินทางไปยังประเทศอินเดียอันไกลโพ้น เพื่ออัญเชิญพระไตรปิฎกกลับมา แปลเป็นภาษาจีนและ เผยแพร่ออกไป ทำให้พุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถังเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในเวลาต่อมา”^{๓๓}

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า “พุทธศักราช ๑๑๗๓ พระถังซำจั๋งเดินทางจากจีนสู่อินเดีย ขณะอายุเพียง ๒๗ ปี ผ่านมาทางทะเลทรายโกบีทะเลเอเซียกลาง ผ่านอัฟกานิสถาน สู่พุทธดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ทางอินเดียภาคเหนือ”^{๓๔}

ชีว ชุหลุน ยังได้ให้รายละเอียดต่ออีกว่า “พระถังซำจั๋งจาริกนมัสการพุทธสถาน และแคว้น แคว้นต่างๆถึง ๑๑๐ แคว้น ฟังคำบอกเล่าจากบุคคลอื่นอีก ๒๘ แคว้น และได้เข้าศึกษาใน มหาวิทยาลัยนาลันทาจน “รู้ทั่วถึง” ในสรรพวิชาต่างๆ รวมชีวิตที่พระถังซำจั๋งธรรมาศรามาอินเดีย นานถึง ๑๗ ปี จึงได้เดินทางกลับในเส้นทางเดิมสู่ประเทศจีน อัญเชิญพุทธคัมภีร์กลับมา ๑๕๗ คัมภีร์ และ ได้รับราชโองการจาก “พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้” ให้ถ่ายทอดเป็นภาษาจีนและบันทึกลงใน ใบลาน”^{๓๕} และในหนังสือดังกล่าวได้บันทึกเรื่อง “บันทึกเมืองพาราณสี หน้า ๒๖๔-๒๖๕ สรุปได้ว่า “ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเมืองพาราณสีเป็น “คลังแสง” เก็บสรรพวิชาความรู้ด้านศาสนาและปรัชญา ของภารตชน อัตลักษณ์ที่แสดงออกถึง “ความเป็นตัวของตัวเอง ” ทำให้พาราณสีเป็นเมืองที่ “คลาสสิก” และมี “เสน่ห์” ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะอุบัติขึ้นในชมพูทวีป ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรืองมา ก่อนกว่าพันปี แม้อาสิ ปตนมฤคทายวันจะเป็นที่อุบัติการแห่งพระรัตนตรัย แต่กลิ่นไอความเป็น พราหมณ์ อินเดีย ก็ไม่เคยหายไปจากเมืองพาราณสีเลย สมัยที่พระถังซำจั๋งเดินทางถึงเมืองพาราณสีแห่ง พระเจ้าพรหมทัต ได้บันทึก “บรรยายกาศ” ของพระพุทธศาสนา และบริบทในภาพรวมเป็นภาพ สะท้อนประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปรากฏในเมืองพาราณสี ดังนี้ “แคว้นพาราณสี มีเนื้อที่อาณาเขต ๔,๐๐๐ ลี้ โดยประมาณ ด้านทิศตะวันตกของเมืองหลวงจดแม่น้ำคงคา ยาว ๑๘ - ๑๙ ลี้เศษ กว้าง ๕ - ๖ ลี้ ถนนหนทางและบ้านเรือนตั้งติดต่อกันยาวเป็นพิศ ประชาชนร่ำรวย มั่งคั่ง ในเรือนมีทรัพย์ มหาศาล มีเพชรนิลจินดามากมาย ชาวเมืองมีนิสัยสุภาพเรียบร้อย โอบอ้อมอารี ใฝ่ใจศึกษาศิลปวิทยา ประเพณี คนส่วนใหญ่นับถือลัทธินอกพระพุทธศาสนา ที่นับถือพระพุทธศาสนามีจำนวนน้อย อากาศ อบอวน พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ผลหมากรากไม้หลากหลายพันธุ์หลากชนิด ต้นหญ้าขึ้นเขียวชอุ่ม ไอน้ำตามลม และภายในแคว้นมีอารามของพระพุทธศาสนา ๓๐ แห่งพระภิกษุสงฆ์ประมาณ

^{๓๓} Politics and patronage in medieval Chinese Buddhist sculpture, p. 89.

^{๓๔} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา , บทความ: สัทธาธรรมา , (ฉบับปีที่ ๑๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๐), หน้า ๔๘ - ๔๙.

^{๓๕} ชิว ชุหลุน, ถังซำจั๋ง: จดหมายเหตุการณ์เดินทางสู่แดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๘.

๓,๐๐๐ รูป ล้วนศึกษานิกายสัมมัตติยะฝ่ายหินยานทั้งสิ้น มีเทวสถานของลัทธินิกายพระพุทธศาสนาประมาณ ๑๐๐ แห่งเดียรถีย์จำนวนกว่าหมื่น ส่วนใหญ่นับถือพระมเหศวร ที่ดัดผมเกรียนก็มี ที่เกล้าเป็นมวยก็มี คนพวกนี้ล้วนเปลือยกาย ภูชี้เกล้าตลอดกายกระทำทุกกริยาอย่างพากเพียร”^{๓๖}

มาตยาอิงคนารถ^{๓๗} ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า พระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออก ได้แก่ จีน ไต้หวัน มองโกเลีย เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น เป็นนิกายมหายาน โดยเริ่มต้นเผยแผ่จากอินเดียสู่จีน จากจีนเกาหลีและจากเกาหลีสู่ญี่ปุ่น ส่วนประเทศทิเบตนั้นบางตำรากล่าวว่า ได้รับพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาล “พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีนประมาณพุทธศักราช ๖๐๘ ในสมัยของพระเจ้าฮั่นมิ่งตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น ตำนานกล่าวว่าคืบหนึ่งพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระสุบินไปว่ามีบุรุษทองคำเหาะไปทางทิศตะวันตก พระองค์จึงสอบถามขุนนางว่า ผันเช่นนี้มีความหมายว่าอย่างไร ขุนนางผู้หนึ่งตอบว่าทางทิศตะวันตกมียอดคน (พระสัมมาสัมพุทธเจ้า) ถือกำเนิดขึ้น เมื่อได้ยินเช่นนั้นพระองค์จึงรับสั่งให้ขุนนาง ๑๘ คน ออกเดินทางเพื่อเสาะหายอดคนผู้นั้น ในที่สุดก็เดินทางมาถึงเมืองโซตาน ได้พบพระภิกษุ ๒ รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะกับพระธรรมรักษ์ ขุนนางจีนจึงนิมนต์พระทั้งสองรูปนี้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศจีนเมื่อพระเถระทั้งสองรับนิมนต์แล้ว จึงใช้ม้าขาวบรรทุกพระคัมภีร์และพระพุทธรูปไปยังเมืองโล่หยางนครหลวงของจีนในขณะนั้น พระเจ้าฮั่นมิ่งตี้ทรงพอพระทัยอย่างมากและรับสั่งให้สร้างวัดขึ้นที่ด้านนอกของประตูเมืองหย่งเหมิน โดยให้ชื่อว่า วัดแปะเบ้ย แปลว่า วัดม้าขาว เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้าที่บรรทุกพระคัมภีร์พระพุทธศาสนามา ถือว่าวัดม้าขาวเป็นปฐมสังฆาราม ในประเทศจีน และพระเจ้าฮั่นมิ่งตี้เป็นปฐมกษัตริย์จีนที่นับถือพระพุทธศาสนา การอุปสมบทเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พุทธศักราช ๗๙๓ โดยพระภิกษุอินเดียชื่อ พระธรรมกาละ เดินทางไปจีนเหนือถึงเมืองโล่หยาง ทำพิธีผูกพัทธสีมาขึ้นและให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรจีน ในยุคราชวงศ์จิ้น พวกมองโกลได้แผ่อิทธิพลมาทางภาคเหนือของจีน เข้ายึดลุ่มแม่น้ำเหลืองไว้หมด ทำให้จีนแบ่งเป็นภาคเหนือและใต้ เรียกว่า ยุคน้ำปัก (พุทธศตวรรษที่ ๘ - ๑๑) ภาคเหนือเป็นมองโกล ส่วนภาคใต้เป็นจีนแท้ มีแม่น้ำแยงซีเกียงเป็นพรมแดน ในยุคน้ำปักนี้สมณะเลิงเจียนนำคัมภีร์มหาสังฆิกะภิกษุณีกรรมันและภิกษุณีปาฏิโมกข์ มายังเมืองโล่หยางและได้อุปสมบทภิกษุณีรูปแรกขึ้นในระหว่างปี พุทธศักราช ๙๐๐ - ๙๐๔ คือ ภิกษุณีจิงเจียน ณ ภิกษุณีอารามจุหลิน เมืองโล่หยาง

จันทรฉาย ภคอธิคม ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับจนถึงสมัยพระเจ้าเหลียงบูเต๋ ทรงครองราชย์ พุทธศักราช ๑๐๒๒ ณ เมืองนานกิง ภาคใต้ของจีน พระองค์ได้รับฉายาว่าเป็นอโคทแห่งแผ่นดินจีนยุคสมัยของพระองค์มีนักบวชจำนวนมาก เฉพาะเมืองโล่หยาง มีภิกษุและภิกษุณีถึง ๒,๐๐๐,๐๐๐ รูป พระต่างชาติอีก ๓,๐๐๐ รูป พระเจ้าเหลียงบูเต๋ทรงถือมังสวัริติ ทรงออกกฎหมายห้ามฆ่าสัตว์ทั่วประเทศ พระภิกษุจึงหันมาฉันเจหรือมังสวัริติตามพระราชานุญาตเป็นประเพณีมาถึงปัจจุบัน พระองค์ทรงศึกษาธรรมะและแสดงธรรมด้วยพระองค์เองอยู่เนืองๆ ทรงอุทิศพระองค์เป็นอุปัฏฐากพระถึง ๓ ครั้ง ญาติวงศ์และข้าราชการต้องใช้เงินถึง ๑ โกลี

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๔-๒๖๕.

^{๓๗} ดูรายละเอียดได้ใน มาตยาอิงคนารถ, ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑-๑๓.

เพื่อไถ่พระองค์ออกมา ปรมจารย์ตั๊กม้อ หรือพระโพธิธรรม (Bodhidharma) ชาวอินเดียได้ เข้าไปเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าเหลียงบูเต๋ ท่านเดินทางไปที่จีนภาคเหนือในปี พุทธศักราช ๑๐๖๙ สร้างวัดเสี่ยวลิมยี่ หรือวัดเส้าหลินขึ้นบนภูเขาซงซัว มณฑลเหอหนัน จากนั้นก่อตั้งนิกายฉานขึ้น ฉาน หมายถึง ฉาน ในภาษาบาลี หรือ ฌยาน ในภาษาสันสกฤต หรือ เซน ในภาษาญี่ปุ่น ตำนานเล่าว่า ขณะอยู่วัดเส้าหลิน ปรมจารย์ตั๊กม้อนั่งสมาธิผิวน้ำเข้าผาอยู่ ๙ ปีไม่ลุกขึ้นนิกายเซนเน้นการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาเพื่อให้เข้าถึงฉานที่เรียกว่า “ซาเซน” โดยไม่อาศัยตัวหนังสือหรือปริยัติธรรมใดๆ จึงมีคำขวัญประจำนิกายว่า “บุกลิบ้นยี่ ดิกจั้งซิม เกียงแส่ เซ่งฮุด” แปลว่า ไม่ต้องอาศัยหนังสือแต่ชี้ตรงไปยังจิตของมนุษย์ ให้เห็นแจ้งในภาวะที่แท้จริงแล้วบรรลุเป็นพุทธะ ต่อมานิกายเซนได้ขยายไปยังประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม และปัจจุบันเป็นที่นิยมมากในตะวันตกปรมจารย์ตั๊กม้อยังเป็นผู้ให้กำเนิดวิชากังฟูวัดเส้าหลินซึ่งโด่งดังไปทั่วโลกอีกด้วย ในตอนนั้นท่านเห็นว่า พระมีสุขภาพอ่อนแอ ไม่สามารถเจริญกรรมฐานได้อย่างเคร่งครัด จึงหาวิธีให้พระฝึกฝืนร่างกายควบคู่กับปฏิบัติธรรม เริ่มแรกกังฟูจึงไม่ได้ฝึกเพื่อการต่อสู้แต่เป็นหนทางเข้าสู่แก่นธรรมะ ภายหลังถูกดัดแปลงเป็นวร ยูทธ์สำหรับการสู้รบ ในสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๑๑๖๑-๑๔๕๐) การฝึกวิชา ยูทธ์ของวัดเส้าหลิน ได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักอย่างเต็มที่ถึงขนาดมีกองทัพพระ ยามศึกสงครามจะให้พระภิกษุลาสิกขาไปป้องกันประเทศ พอเสร็จศึกจึงกลับมาบวชใหม่^{๓๘}

ศาสตราจารย์ เหียน จี้^{๓๙} ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า มหันตภัยคุกคามพระพุทธศาสนา ในช่วงพุทธศักราช ๑๑๑๗ - ๑๑๒๐ มหันตภัยใหญ่หลวงได้เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในแคว้นจิว คือ มีการยกเลิกพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า บังคับให้พระสงฆ์ลาสิกขา ๒ ,๐๐๐,๐๐๐ รูป ยึดวัดและหลอมพระพุทธรูปเพื่อเอาทองคำและทองแดงไปทำทองแท่งและเหรียญกษาปณ์ ในยุคพระเจ้า เฮียนตง ห้ามมีการสร้างวัด หล่อพระพุทธรูปและพิมพ์พระสูตรโดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้ที่จะบวชต้องสวดพระสูตรได้ ๑,๐๐๐ หน้า หรือเสีย ค่าบวชให้หลวง ๑๐๐,๐๐๐ อีแปะ ต่อมาปี พุทธศักราช ๑๓๘๘ รัชสมัยจักรพรรดิบูจิง ทรงเลื่อมใสลัทธิเต๋า ทรงแต่งตั้งนักบวชเต๋า เป็นเสนาบดี มีการไต่สวนที่กันระหว่างพระภิกษุกับนักบวชเต๋า ฝ่ายพระภิกษุได้รับชัยชนะ พระเจ้าบูจิงไม่พอพระทัย ทรงสั่งทำลายวัดกว่า ๔,๖๐๐ วัด ทำลายเจดีย์และวิหารกว่า ๔๐ ,๐๐๐ แห่ง บังคับให้ภิกษุและภิกษุณีสึกมากกว่า ๒๖๐,๐๐๐ รูป สมัยพระเจ้าซิงจงทรงบังคับให้ภิกษุครองจีวรแบบเต๋า บางยุคหน่วยงานราชการขายบัตรอุปสมบท คนมีศรัทธาแต่ไม่มีเงินก็ไม่ได้บวช พระภิกษุต้องเสียภาษี ยกเว้นผู้พิการหรือมีอายุ ๖๐ ปี เช่น รัชกาลพระเจ้ายิ่นจงในปี พุทธศักราช ๑๕๗๘^{๓๙}

^{๓๘} จันทรฉาย ภัคธิดา, ประวัติศาสตร์จักรวรรดิจีน (HISTORY OF IMPERIAL CHINA), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒๑.

^{๓๙} ดูรายละเอียดได้ในศาสตราจารย์ เหียน จี้, พุทธศาสนาจีน ๓ เล่ม , พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สังคมวิทยาศาสตร์จีน, ๑๙๘๘), หน้า ๒๑๔-๒๑๙.

ศาสตราจารย์ ฟัง ลีเทียน^{๔๐} ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า ราชวงศ์ถังในยุคของพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ ช่วยปลายๆ จึงเป็นยุคทองของพุทธจักร หลังจากที่พระพุทธศาสนาในแคว้นจื๊อถูกทำลายไป ต่อมาได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในสมัยราชวงศ์ซุ่ย (พุทธศักราช ๑๑๓๒ - ๑๑๖๑) และได้รับการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช ๑๑๖๑ - ๑๔๕๐) โดยเฉพาะ “ยุคพระถังไท่จงฮ่องเต้ สมัยนี้มีความเจริญทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร มีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง มีการแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาจีนมากมายและที่สำคัญมีนักปราชญ์คนสำคัญเกิดขึ้น คือ พระถังซัมจั๋ง และสมณะอี้จิงพระถังซัมจั๋ง เป็นนักปราชญ์ชาวพุทธคนสำคัญ คำว่า ถังซัมจั๋ง แปลว่า ผู้ทรงพระไตรปิฎกแห่งราชวงศ์ถัง ท่านถือกำเนิดในตระกูลเฉียน ในปี พุทธศักราช ๑๑๔๓ ณ เมืองโหล่หยาง ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเหอหนาน มีนามเดิมว่า เฉียนฮุย เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี มีฉายาว่า ฮวนฉาง หรือหยวนฉาง หรือเฮียนจ้ง เมื่อบวชแล้วก็ตั้งใจศึกษาพระพุทธานจนแตกฉาน แต่เมื่อศึกษาไปมากเข้าท่านเกิดความสงสัยและขัดแย้งในใจ คัมภีร์ประกอบการค้นคว้าก็มีน้อยท่านจึงมีความคิดที่จะไปศึกษาให้ถึงต้นแหล่งคือ ประเทศอินเดีย

พุทธศักราช ๑๑๗๓ ท่านจึงตัดสินใจออกเดินทาง เส้นทางไปนั้นอันตรายมาก ต้องผ่านทะเลทรายร้อนระอุและเทือกเขาอันหนาวเหน็บ ก่อนหน้านั้นมีภิกษุณับริ้อยๆ รูปเดินทางไปแล้ว แต่ส่วนใหญ่สิ้นชีวิตในระหว่างทาง กวีจีนจึงเขียนโคลงไว้ว่า "ชื่อเจี๋ยเซ่งแปะ กุญแจจับเอาเจี๋ย อังใจ จั๊ยเจี๋ยลิ่ง" แปลว่า ในยามไปสิ มีจำนวนนับริ้อย ครั้นยามกลับแล้วก็เหลือไม่ถึงสิบ บุคคลผู้อยู่ภายหลังไฉนเลยจะทราบถึงความยากลำบากของผู้ที่ไปก่อน “ก่อนเดินทาง มีผู้หวังดีเตือนถึงอันตรายดังกล่าว แต่พระถังซัมจั๋งยืนยันว่า อาตมาตั้งใจจะไปเยือนดินแดนศักดิ์สิทธิ์และศึกษาธรรม อาตมาจะไม่เสียใจเลยหากต้องตายระหว่างเดินทาง ในที่สุดท่านจึงออกเดินทาง เส้นทางที่ใช้ต้องผ่านทะเลทรายตะกลามากัน (Taklamakan) ซึ่งแปลว่า เข้าได้แต่ออกไม่ได้ เป็นหนึ่งในทะเลทรายที่อันตรายที่สุดในโลก ชาวจีนเรียกว่า ทะเลทรายมรณะ กระบอกน้ำของท่านตกลงบนพื้นระหว่างเดินทาง น้ำที่มีอยู่ก็ไหลออกจนหายไปในพื้นที่ทรายจนหมดสิ้น ท่านต้องอดน้ำอยู่ ๔ วันครึ่งกว่าจะเจอแหล่งน้ำหลังจากเดินทางมาได้ ๑ ปีถึงอินเดีย และพักอยู่ ๑๙ ปี ระหว่างนั้นได้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทาอยู่ ๕ ปี โดยเป็นศิษย์ของอธิการบดีศีลภัทร หลังจากศึกษาพระไตรปิฎก จนแตกฉานแล้ว จึงเดินทางกลับประเทศจีนโดยนำคัมภีร์กลับไปกว่าพันเล่ม เมื่อพระเจ้าถังไท่จงมหาราชทรงทราบว่าท่านมาถึงพรมแดนจีนแล้ว ทรงปีติโสมนัสมาก ให้จัดขบวนเกียรตินิยาศ์ไปรับในฐานะเป็นบุรุษอาชาไนยของชาติ ในวันที่เข้าสู่นครเชียงอาน ทรงรับสั่งให้ราษฎรทุกบ้านที่ขบวนผ่านตั้งโต๊ะบูชาหน้าบ้าน” □□

พระถังซัมจั๋งทุ่มเทแปลคัมภีร์ที่เอาชีวิตเป็นเดิมพันอัญเชิญมาออกสู่ภาษาจีน แปลทั้งหมด ๗๔ คัมภีร์ นับเป็นจำนวนล้านได้พันกว่าผูก ในปี พุทธศักราช ๑๑๘๓ ท่านยังเขียนบันทึกการเดินทางตามหาพระไตรปิฎกไว้ด้วย โดยให้ชื่อว่า "ต้าถังซียูจี้" หมายถึง จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง บันทึกนี้เป็นประโยชน์อย่างมากต่อนักการศึกษา ในยุคหลัง

^{๔๐} ดูรายละเอียดได้ในศาสตราจารย์ ฟัง ลีเทียน, พุทธศาสนากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของจีน, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์เหยียนหมิน, ๑๙๘๘), หน้า ๒๑๑.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๒.

สำหรับใช้เป็นคู่มือในการสำรวจวัดโบราณในอินเดีย เพราะเป็นบันทึกที่แม่นยำมากจนได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทางที่ไม่เคยพลาดเลยในอินเดีย เมื่อท่านอายุได้ ๖๔ ปีเกิดอาพาธ และมรณภาพลงท่ามกลางความเศร้าเสียใจของชาวจีนทั้งชาติ พระเจ้าถังเกาจงทรงให้ข้าราชการทั้งประเทศหยุดงาน ๓ วัน เพื่อไว้อาลัย ในวันฝังศพมีคนมาร่วมพิธี ๒,๐๐๐,๐๐๐ คนนิยายในประเทศจีน จึงเป็นต้นแหล่งของพระพุทธรูปหลายนิกายซึ่งต่อมาได้เผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยนิกายที่สำคัญๆ นิกายสังฆธรรมพุทธรูปหรือเทียนไท่ นิกายสุขาวดี หรือเจิ้งไท่จง และนิกาย ธิยาน หรือเซน สำหรับนิกายเซน แบ่งออกเป็น ๒ นิกายดังนี้

๑. นิกายสังฆธรรมพุทธรูป เป็นนิกายที่ยึดพระสังฆธรรมพุทธรูปสูตรเป็นแม่บท ซึ่งพระสูตรนี้ยังไม่มีข้อมูลแน่ชัดว่าแต่งขึ้นที่ไหน เมื่อใด และด้วยภาษาอะไร ตัวพระสูตรได้รับการแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน ๖ ครั้ง ครั้งแรกในปี พุทธศักราช ๗๙๘ ฉบับที่ได้รับการยอมรับและนิยมศึกษากันมากที่สุดคือ ฉบับของพระกุมารชีวะซึ่งแปลในปี พุทธศักราช ๙๔๙ สังฆธรรมพุทธรูปสูตร มีชื่อเสียงเด่นขึ้นมาเมื่อพระตีเจี๋ย (พุทธศักราช ๑๐๘๑ - ๑๑๔๐) แห่งกุเฮาเทียนไท่ ได้รู้แจ้งสัจธรรมของสังฆธรรมพุทธรูปสูตรแล้วก่อตั้งเป็นนิกายสังฆธรรมพุทธรูป (ฮว้าย่วง) ขึ้น หรือเรียกว่า นิกายเทียนไท่ ตามชื่อสำนัก นิกายนี้สอนว่า ด้วยหลักแห่งสังฆธรรมพุทธรูปสูตรเท่านั้นที่จะทำให้ทุกคนสามารถบรรลุพุทธภาวะได้อย่างเสมอภาคกัน พระสูตรนี้เป็นการเปิดเผยความลึกลับสุดยอดแก่ พระสาวกทั้งปวงก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพาน สังฆธรรมพุทธรูปสูตร แปลเป็นภาษาจีนว่า เมียวโฮเร็งเงเคียว คำว่า เมียวโฮ คือ พระสังฆธรรม คำว่า เร็งเง แปลว่า ดอกบัวขาว หรือพุทธรูป คำว่า เคียว แปลว่า สูตร ส่วนในภาษาอังกฤษ สังฆธรรมพุทธรูปสูตร แทนด้วยคำว่า Lotus Sutra ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่จากจีนไปสู่เกาหลีและจากเกาหลีไปสู่ญี่ปุ่น นิกายสังฆธรรมพุทธรูปสูตรก็ถูกนำไปเผยแผ่ด้วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่นิกายนี้ในญี่ปุ่นคือ พระไซโจ แห่งสำนักสงฆ์บนภูเขาอิเออิ และพระนิชิเร็น

๒. นิกายสุขาวดี นิกายสุขาวดีก่อตั้งขึ้นในปี พุทธศักราช ๙๔๕ สมัยราชวงศ์จิ้นโดยพระฮุยเอี้ยง ท่านพำนักอยู่ที่วัดตังนิมยี่ บนภูเขาหลิวซัว มณฑลกังไส บนภูเขาซุดสระใหญ่ ปลูกดอกบัวขาวเต็มสระ ท่านฮุยเอี้ยงพร้อมสาวกหลายพันคนนั่งสวดมนต์หน้าสระนี้ โดยสมมติว่า สระน้ำแห่งนี้ เป็นสระทิพย์ในแดนสุขาวดี ซึ่งท่านเหล่านั้นต่างตั้งใจปรารถนาจะไปเกิดเบื้องต้นสำนักนี้อาศัยข้อความในพระสูตร ชื่อ พุทธธยานสาครสูตร คือ พง์จิตถึงพระอมิตาภพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ ต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบคำสอนไปตามลำดับ นิกายนี้ ไม่มีหลักอภิปรายที่ซับซ้อนให้ต้องคิดมาก เหมาะกับสามัญชนทั่วไป และพระชานเตา (Shan tao) ได้สรุปหัวใจหลักของนิกายนี้ไว้ ๓ ประการคือ

- ๑) สิ่ง แปลว่า ความเชื่อ ต้องปลูกศรัทธาอย่างซาบซึ้งในองค์พระอมิตาภะ
- ๒) ง่วง แปลว่า ตั้งปณิธานอธิษฐานเพื่อไปเกิดในแดนสุขาวดีอย่างแน่วแน่
- ๓) เห่ง คือ ปฏิบัติกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกุศลธรรม โดยเฉพาะการเปล่งคำบูชา

พระอมิตาภพุทธเจ้าว่า นโมอมิตาภาย พุทธาย ภาษาจีนว่า นัมบูอูนี ท่อฮุด^{๔๒}

สรุปว่า พระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ ที่ปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิ มีพระนามว่า “ถังเกาจู่” ภายหลังเกิดการแย่งชิงตำแหน่งรัชทายาทขึ้นในหมู่พระโอรส ทว่าสุดท้ายเหลือชื่อหมิงก็ได้รับ

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๙

แต่งตั้งเป็นรัชทายาทเนื่องจากมีผลงานโดดเด่นที่สุด เมื่อถึงแก่จุทฺธสละราชสมบัติหล่ือหมื่นขึ้น ครองราชบัลลังก์ต่อมา ทรงพระนามว่า “ถึงไท่จงฮ่งเต้” และได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปกครองที่เก่งที่สุดในประวัติศาสตร์จีน เป็นยุคที่จีนมีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมที่สุด เป็นพุทธมามกะอุปถัมภ์ ค่ຸมครองพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงในแผ่นดินจีนจนถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในทุกๆ ด้านและทุกๆ มิติ พระพุทธศาสนาประดิษฐานตั้งมั่นในประเทศจีน จนถึงสมัยของราชวงศ์ถัง พระพุทธศาสนาในจีนได้เจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง ภิขุหนุ่มชาวจีน ผู้มีศรัทธาและกตัญญูในพระรัตนตรัย “เต็มหัวใจ” นามว่า “พระถึงซำจั้ง” อุทิศชีวิตเดินทางจากประเทศจีนสู่อินเดีย ด้วยหวังจะอัญเชิญพระไตรปิฎกกลับมาตุภูมิ และจรโลงพระพุทธศาสนาให้ยิ่งใหญ่ไพศาล ด้วยความมุ่งมั่นและเด็ดเดี่ยวอย่างที่สุด บันทึกรการ หรือ “จดหมายเหตุ” การเดินทางในครั้งนั้นของพระถึงซำจั้งกลายเป็น “เพชรน้ำดี” ฉายแสงสาตส่องประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาให้กลับมาสว่างไสวอีกครั้งหนึ่งพระถึงซำจั้ง ได้ศึกษาพระธรรมในอินเดีย ที่มหาวิทยาลัยนาลันทา นานถึง ๑๗ ปี รวมระยะเวลาไปกลับทั้งสิ้น ๑๙ ปี เป็นระยะทางกว่า ๕ หมื่นลี้ ส่งให้จดหมายเหตุชิ้นนี้ของท่านนั้นอุดมไปด้วยข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับดินแดนในเอเชียกลางและเอเชียใต้เมื่อพันกว่าปีที่แล้วกว่า ๑๓๘ แวันแคว้น โดยในจำนวนนี้มี ๑๑๐ แคว้นที่ท่านเดินทางไปด้วยตนเอง ขณะที่อีก ๒๘ แคว้นนั้นท่านบันทึกจากคำบอกเล่าของผู้อื่น นับเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งพระถึงซำจั้ง เดินทางกลับจีนพร้อมทั้งนำพระไตรปิฎกฉบับภาษาสันสกฤตกลับมาด้วย โดยขากลับของการเดินทางท่านมีชื่อเสียงเป็นพระนักเทศน์ ปฏิบัติทรงความรู้ อันดับต้นในอินเดียและมีฐานะเป็นรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยนาลันทาในอินเดีย ท่านเดินทางถึงเมืองหลวงของจีนคือ เมืองฉางอาน มีการเตรียมการต้อนรับจากชาวเมืองกับทางการ ในกำหนดการ วันที่ ๒๔ เดือน ๑ปี พุทธศักราช ๑๑๘๘ “พระเจ้าจักรพรรดิถึงไท่จงฮ่งเต้ ทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงเป็น ปราชญ์ มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์การแปลพระไตรปิฎกจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน ด้านการเผยแผ่ ได้ทรงอาราธนาพระถึงซำจั้งให้เขียนบันทึกการเดินทางไปอินเดีย ต่อมาปรากฏเป็นวรรณกรรม เรื่อง “ต้าถึงชีวีจี” พระเจ้าจักรพรรดิถึงไท่จงฮ่งเต้ พระราชสมภพ ๒๓ มกราคม พุทธศักราช ๑๑๔๒ ทรงขึ้นครองราชย์ พุทธศักราช ๑๑๗๐ – ๑๑๙๒ และสวรรคต ๑๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๑๑๙๒ ขณะพระชนมายุได้ ๕๐ ปี ครองราชย์นาน ๒๒ ปี

๓.๕ ผลการอุปถัมภ์และค่ຸมครองพระพุทธศาสนาของ “พระเจ้าจักรพรรดิถึงไท่จง”

ราชวงศ์ถังเป็นช่วงเวลาหนึ่งในประวัติศาสตร์จีนที่มีสถานะความสำคัญเป็นที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงต้นราชวงศ์ ประสบความสำเร็จในการสร้างกลไกการปกครองที่มีประสิทธิภาพ และเสถียรภาพอย่างทั่วถึงในราชอาณาจักร บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วรรณคดี และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศฯฯ ได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคทองของศักดินา และเป็นยุคทองของวรรณคดี อาณาจักรกว้างใหญ่เป็นปึกแผ่น มั่งคั่งร่ำรวยและทรงอำนาจภาพที่สุดแห่งหนึ่งในโลก กล่าวได้ว่าเป็นยุคที่รุ่งโรจน์ที่สุดของจีน นอกจากนี้ ยังเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญต่อ

แนวคิดการสร้างชาติของชนชาติจีน ด้วยเกิดการรวมตัวของกลุ่มชนเผ่าที่หลากหลายพระเจ้าถังไท่จงได้โปรดพระกรุณาฯ ให้สมณะเหียนจาง ไปทำการอัญเชิญพระไตรปิฎกมาจากชมพูทวีป อันเป็นการเริ่มต้นของการใช้ เส้นทางสายไหม และก่อเกิดนิยายเรื่อง "ไซอิ๋ว" ในเวลาต่อมา ซึ่งหลังจากที่สมณะเหียนจางรับปากไปอัญเชิญพระไตรปิฎกแล้ว ก็ได้รับการเปลี่ยนนามมาเป็น "พระถังซัมจั๋ง"ราชวงศ์ถังยุคแห่งพระจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ เป็นยุคที่มีความรุ่งเรืองทั้งทางด้านแสนยานุภาพทางทหาร การค้า ศิลปะ และพระพุทธศาสนา มีนครหลวงฉางอาน (ซีอานในปัจจุบัน) ราชวงศ์ถังมีอาณาเขตกว้างใหญ่กว่าราชวงศ์ฮั่นมาก นอกจากจักรพรรดิถังไท่จงแล้วในสมัยดังนี้นี้ยังมีจักรพรรดิถังสวนจง ซึ่งในสมัยของพระองค์ก็รุ่งเรืองมาก ในสมัยของพระองค์ยังเป็นยุครุ่งเรืองและเสื่อมลงเพราะปลายสมัยของพระองค์ ทรงลุ่มหลงหยางกุ้ยเฟย ไม่สนใจในราชกิจบ้านเมือง และในระหว่างได้เกิดฮ่องเต้หญิงคนแรกของประเทศจีน คือ “พระนางบูเช็กเทียน”เป็นเหตุให้อานลู่ซานแม่ทัพชายแดนก่อการปฏิวัติและยึดเมืองหลวงฉางอานเป็นป็นผลสำเร็จ ทำให้ราชวงศ์ถังเริ่มเสื่อมตั้งแต่บัดนั้นภาพรวมแล้ว ยุคดังนี้ได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของอารยธรรมจีน มีนครฉางอานเป็นศูนย์กลางของซีกโลกตะวันออกในสมัยนั้น พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง นำโดยพระภิกษุถังซำจั๋ง เดินทางไปศึกษาพระไตรปิฎก ในชมพูทวีปสมัยจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ และยังเป็นยุคทองของกวีนิพนธ์จีนเกิดกวีคนสำคัญ เช่น หวางเหว่ยหลี่ไป ผู้ผู้พร้อมศิลปะแขนงต่างๆมีความรุ่งเรืองขึ้นและเป็นต้นแบบในถัดมา

ขงจื๊อได้สอนปรัชญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมว่า “สังคมที่ดีที่สุดคือสังคมที่มีความชอบธรรม ความชอบธรรมจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ขงจื๊ออธิบายว่า เกิดจากครอบครัวเพราะครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม และรากฐานของครอบครัวอยู่ที่ความสุข ความมั่นคง ความสุขในครอบครัวจะเกิดจากความสัมพันธ์ของคนเหล่านี้คือพ่อแม่กับลูก หน้าที่ของพ่อแม่คือให้ความรักความเมตตาต่อลูกส่วนลูกต้องมีความกตัญญู รู้คุณพี่กับน้องหน้าที่ของพี่คือให้ความสุขาพ่อนโยนกับน้องส่วนน้องก็มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และเคารพนับถือพี่สามีกับภรรยา หน้าที่ของภรรยาสามีคือความซื่อสัตย์ ไม่นอกใจกันเพื่อนกับเพื่อน มีหน้าที่ที่สำคัญคือมีความจริงใจ และซื่อสัตย์ต่อกันนายกับบ่าว หน้าที่ของนายหรือผู้บังคับบัญชาคือมีความเมตตา กรุณา ไม่อคติต่อบ่าวหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบ่าวก็มีหน้าที่คือ เชื่อฟังขงจื๊อได้เสนอแนวคิดเชิงปรัชญาเกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่งและขอบเขตการทำงานให้ชัดเจน เพื่อป้องกันความสับสนวุ่นวายเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของตนเอง และเป็นสิ่งกำกับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตัวเองจริยธรรมของขงจื๊อจะเริ่มจากตัวเองเสียก่อน แล้วค่อยขยายวงกว้างออกไปสู่สังคม เข้ากับทำนองที่ว่า “ก่อนจะสอนคนอื่น ต้องสอนตัวเองให้ได้เสียก่อน ” พูดได้ทำได้ ปากกับใจต้องตรงกัน ”ซึ่งแนวคิดนี้ตรงกับพุทธศาสนา มีพุทธภาษิตรองรับด้วย คือ “จงเตือนตนด้วยตน”

สมเด็จพระจักรพรรดิถังไท่จง เป็นพระจักรพรรดิองค์ที่สองแห่งราชวงศ์ถังของประเทศจีน ได้ยึดถือหลักคำสอนของบรมครูขงจื๊อในการปกครองประเทศจีน และทำให้ประเทศจีนในยุคที่พระองค์ทรงปกครองรุ่งเรืองที่สุดยุคหนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นประเทศมหาอำนาจของโลกในยุคสมัยของพระองค์ราชวงศ์ถังนั้นยิ่งใหญ่มาหลาย จักรพรรดิถังเกาจง พระราชโอรสได้ทรงขึ้นครองราชย์แทน ในปีที่ ๓ ของรัชกาล พระถังซำจั๋งได้ทูลขอพระบรมราชานุญาตสร้างเจดีย์ทางทิศตะวันตกของวัด เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปและพระไตรปิฎกที่อัญเชิญมาจากอินเดียให้เป็นที่ปลอดภัย การสร้าง

เจดีย์นี้ แม้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ก็จริง แต่ท่านก็ทรงอุตส่าห์ร่างกายร่วมสร้างด้วย และตั้งชื่อเจดีย์นี้ว่า “เจดีย์ต้าเอี้ยน” หรือเจดีย์ห่านป่าใหญ่ โดยมีรูปแบบคล้ายของอินเดีย พระถังซำจั๋งได้แปลพระไตรปิฎกอยู่ที่วัดแห่งนี้จนถึงวาระสุดท้ายของท่าน ก่อนท่านจะมรณภาพได้สั่งเสียสานุศิษย์ว่า "เมื่อท่านมรณภาพแล้ว ก็จงอย่าทำการปลงศพให้เป็นที่เอิกเกริกเลย ให้เอาเสื้อผ้าห่อซากอันโสมมของท่านไปฝังเสียให้ไกลก็แล้วกัน" เหล่าสานุศิษย์ฟังคำปรารภของอาจารย์แล้ว ต่างก็เศร้าสลดตามๆ กัน ท่านถือคุณความดีอย่างเดียวกันเป็นสรณะ โลภียสมบัติใดๆ ตลอดจนชื่อเสียง เกียรติยศ ท่านมิได้ยึดเสียเลยพระถังซำจั๋งมรณภาพในปี พุทธศักราช ๑๒๐๙ (คริสต์ศักราช ๖๖๕) สิริรวมอายุได้ ๖๕ พรรษา ในรัชสมัยของจักรพรรดิถังเกาจง พระองค์ทรงโทมนัสเป็นอันมาก จนมิได้เสด็จออกขุนนางหลายวัน พร้อมรับสั่งว่า "ได้สิ้นแก้วมณีอันมีค่าของประเทศไปแล้วดวงหนึ่ง" และโปรดจัดการศพ ตามคำสั่งเสียของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วนี้เป็นประวัติตำนานโดยสังเขปของพระถังซำจั๋ง พระภิกษุผู้โด่งดังที่สุดของจีน ผู้สืบทอดพระไตรปิฎกจากอินเดีย ด้วยความมุ่งมั่น บากบั่น อุทิศหาเป็นอย่างยิ่งและยากที่คนธรรมดาๆ ทัวไปจะพึงกระทำได้ สมควรนำมาเป็นอนุสติให้ชนรุ่นหลังใช้เป็นเครื่องเตือนใจในการมีศรัทธาและวิริยะในการทำงานการใดให้สำเร็จ

๑. ด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ รัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ มีการสร้างและปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน เช่น

๒. ด้านกฎหมายและลักษณะการปกครองและระบบเศรษฐกิจสังคม

พุทธศักราช ๑๑๙๓ มีการใช้กระดาษ และการปฏิรูประบบราชการ

พุทธศักราช ๑๓๐๖ ปฏิรูประบบคลัง และที่ดิน

พุทธศักราช ๑๑๘๙ ปฏิรูประบบการค้า ระบบการเมือง การปกครอง ระบบบริหาร

ราชการแผ่นดิน ระบบกฎหมาย และระบบราชการในภาพรวม

๓. ด้ายวรรณคดี ในรัชกาลนี้ปรากฏผลงานของกวีที่มีชื่อเสียงอยู่หลายเรื่อง เช่น

พุทธศักราช ๑๔๗๓ เกิดวรรณกรรมเรื่อง "หงเหมิงจี" และ "กว้างหงเหมิงจี" เป็น

วรรณกรรมที่เรียบเรียงขึ้นเพื่อสวดดีพุทธศาสนา และบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพุทธศาสนาในสองสมัยนั้น

พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้บอกจำนวนคัมภีร์ในพระไตรปิฎกจีนพากย์ไว้ ดังนี้

๑. พระสูตรฝ่ายมหายาน ๘๙๗ คัมภีร์ ๒ ,๙๘๐ ผูก

๒. พระวินัยฝ่ายมหายาน ๒๘ คัมภีร์ ๕๖ ผูก

๓. ศาสตร์ฝ่ายมหายาน ๑๑๘ คัมภีร์ ๖๒๘ ผูก

๔. พระสูตรฝ่ายสาวกยาน ๒๙๑ คัมภีร์ ๗๑๐ ผูก

๕. พระวินัยฝ่ายสาวกยาน ๖๙ คัมภีร์ ๕๐๔ ผูก

๖. ศาสตร์ฝ่ายสาวกยาน ๓๘ คัมภีร์ ๗๐๘ ผูก ^{๔๓}

๔. การสร้างศาสนทายาทและการเผยแผ่พุทธศักราช ๑๑๗๒ ในรัชกาลพระเจ้าถังไท่จง ทรงโปรดให้พระถังซัมจั๋ง (บางที่เรียกหลวงจิ้นเหียนจั้ง หรือยวนฉาง) ออกจาริกไปสืบศาสนาในชมพูทวีปกลับมาถึงจีนใน พุทธศักราช ๑๑๘๘ ทรงอาราธนาให้สถิต ณ เมืองโลหยาง ทรงอุปถัมภ์ในการแปลพระสูตรมากมายที่นำมาจากอินเดียพระถังซัมจั๋งได้เขียนบันทึกการเดินทางชื่อ “บันทึกแคว้นตะวันตก” ไว้ว่ามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างมากและได้ปฏิบัติศาสนกิจต่อมาจนถึงมรณภาพใน พุทธศักราช ๑๒๐๘ ในรัชกาลพระเจ้าเกาจง

พุทธศักราช ๑๑๖๓-๑๔๕๐) พุทธศักราช ๑๑๖๓ พระเจ้าถังเกาจง มีพระบรมราชโองการกำหนดเดือน ๑ เดือน ๕ เดือน ๙ ตลอดเดือนและวันที่ ๑ ,๘,๑๔-๑๕, ๑๘ ๒๓-๒๔, ๒๘-๒๙-๓๐ ของทุกเดือนเป็นวันอุโบสถ ห้ามการประหารชีวิต ตกปลาล่าสัตว์ ตามวินัยของมหายาน ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติธรรมของชาวพุทธจีนมาจนปัจจุบัน และในปีต่อมาก็ได้ทรงสละพระราชวังเดิมให้เป็นวัด

พุทธศักราช ๑๑๘๕ ทรงโปรดเกล้าฯ ยกพระราชธิดาบุ๋นเซ่ง ให้อภิเษกสมรสกับกษัตริย์ทิเบต เป็นเหตุให้พระพุทธรูปศาสนาแพร่เข้าสู่ประเทศทิเบต พระนางบุ๋นเซ่งทรงริเริ่มสร้างอักษรทิเบตขึ้นตามแบบอักษรอินเดียที่ใช้เขียนภาษาสันสกฤต และทรงสร้าง สรรค์ความเจริญแก่ทิเบตยกย่องเป็นพระแม่เจ้าตราบถึงปัจจุบัน

๓.๖ สรุป

เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นองค์ พระประมุขของประเทศ พระมหากษัตริย์ ของราชอาณาจักรจีนโบราณ ทรงมีพระราชภารกิจที่ต้องทรงปฏิบัติมากเพราะพระองค์เท่ากับเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของประเทศ และเป็นผู้นำแบบอย่างของทวยราษฎร์อาจจำแนกพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรจีนสมัยโบราณได้เป็น ๔ ด้าน คือ

- ๑) พิธีการและศาสนาพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประธานในพิธีการต่างๆ ที่สำคัญของชาติมากมายได้แก่การเปิดและปิดสมัยประชุมรัฐสภา
- ๒) ทรงเป็นผู้แทนทางการทูตของประเทศในการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศและทรงต้อนรับแขกเมือง
- ๓) ทรงเป็นพุทธมามกะและองค์อัครศาสนูปถัมภกพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางศาสนาเกี่ยวกับภารกิจด้านพระราชกุศลและพิธีต่างๆ
- ๔) ทรงมีพระบรมราชานุเคราะห์เพื่อความมั่นคงแห่งสถาบันศาสนาต่างๆทั้งพระพุทธรูปศาสนาและศาสนาอื่นๆ

^{๔๓} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติพระไตรปิฎกฉบับจีนพากย์, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๓๒.

พระเจ้าจักรพรรดิถังไท่จง ทรงเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหายานอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากจริยวัตรที่พระองค์ประพฤติปฏิบัติต่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ของพระองค์ ล้วนมีเค้ามูล มาจากศาสนา โดยผสมกลมกลืนให้สมบูรณ์ยิ่งับศาสนาดั้งเดิม คือ ลัทธิเต๋า และ ขงจื๊อ เพราะต่างมี หลักการที่สอดคล้องกัน เช่น “หลักมหาปัญญา ที่มีหลักปรัชญาและตรรกวิทยาอย่างละเอียดลึกซึ้ง หลักมหากรุณา มีหลักปรัชญาอย่างพิสดาร ที่ให้ความสำคัญกับพระโพธิสัตว์ และมุ่งหวังพุทธภูมิ หลัก มหาอุบาย เป็นกุสโลบายของพระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์ที่จะหาหนทางแสดงธรรม ชักจูงสรรพสัตว์ให้ บรรลุธรรม” แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักศาสนาขงจื๊อที่สอนหลักจริยธรรมในระดับปัจเจกบุคคลโดยว่า มี ๕ ประการ ขงจื๊อเป็นนักปราชญ์ที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของจีนเป็นผู้ตีความคำสอนเกี่ยวกับจารีต ประเพณี วัฒนธรรมให้มีความหมายในทางจริยธรรมมากยิ่งขึ้น จัดทำเป็นหมวดหมู่พร้อมทั้งเขียน คำอธิบายและแสดงความเห็นเข้าใจด้วย ขงจื๊อจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่ ครั้งโบราณให้คงอยู่ และยังได้เพิ่มเติมคำสอนใหม่ๆ ขยายความวัฒนธรรมเดิมจนกลายเป็นระบบคำ สอนที่ชัดเจนขึ้นและได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น “ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคลกับระดับสังคม ” พระ จักรพรรดิถังไท่จงฮ่องเต้ ที่ปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิ มีพระนามว่า “ถังเกาจู่” ภายหลังเกิดการ แย่งชิงตำแหน่งรัชทายาทขึ้นในหมู่พระโอรส ทว่าสุดท้ายเหลือชื่อหมิ่นก็ได้รับแต่งตั้งเป็นรัชทายาท เนื่องจากมีผลงานโดดเด่นที่สุด เมื่อถังเกาจู่ทรงสละราชสมบัติเหลือชื่อหมิ่นขึ้นครองราชบัลลังก์ต่อมา ทรงพระนามว่า “ถังไท่จงฮ่องเต้” และได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปกครองที่เก่งที่สุดในประวัติศาสตร์ จีน เป็นยุคที่จีนมีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมที่สุด เป็นพุทธมามกะอุปถัมภ์คุ้มครอง พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงในแผ่นดินจีนจนถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในทุกๆ ด้านและทุกๆ มิติ พระพุทธศาสนาประดิษฐานตั้งมั่นในประเทศจีน จนถึงสมัยของราชวงศ์ถัง พระพุทธศาสนาในจีนได้เจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง ภิภุชนุ่มชาวจีน ผู้มีศรัทธาและกตัญญูในพระ รัตนตรัย “เต็มหัวใจ” นามว่า “พระถังซำจั๋ง” อุทิศชีวิตเดินทางจากประเทศจีนสู่อินเดีย ด้วยหวังจะ อัญเชิญพระไตรปิฎกกลับมาตุภูมิ และจรโลงพระพุทธศาสนาให้ยิ่งใหญ่ไพศาล ด้วยความมุ่งมั่นและ เด็ดเดี่ยวอย่างที่สุด บันทึกการ หรือ “จดหมายเหตุ” การเดินทางในครั้งนั้นของพระถังซำจั๋งกลายเป็น “เพชรน้ำดี” ฉายแสงสาดส่องประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาให้กลับมาสว่างไสวอีกครั้งหนึ่งพระถังซำ จั๋ง ได้ศึกษาพระธรรมในอินเดีย ที่มหาวิทยาลัยนาลันทา นานถึง ๑๗ ปี รวมระยะเวลาไปกลับทั้งสิ้น ๑๙ ปี เป็นระยะทางกว่า ๕ หมื่นลี้ ส่งให้จดหมายเหตุชิ้นนี้ของท่านนั้นอุดมไปด้วยข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับดินแดนในเอเชียกลางและเอเชียใต้เมื่อพันกว่าปีที่แล้วกว่า ๑๓๘ แฉกแฉก โดยในจำนวนนี้มี ๑๑๐ แฉกที่ท่านเดินทางไปด้วยตนเอง ขณะที่อีก ๒๘ แฉกนั้นท่านบันทึกจากคำบอกเล่าของผู้อื่น นับเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งพระถังซำจั๋ง เดินทางกลับจีนพร้อมทั้งนำพระไตรปิฎก ฉบับภาษาสันสกฤตกลับมาด้วย โดยขากลับของการเดินทางท่านมีชื่อเสียงเป็นพระนักเทศน์ ปฏิบัติ ทรงความรู้ อันด้นต้นในอินเดียและมีฐานะเป็นรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยนาลันทาในอินเดีย ท่าน เดินทางถึงเมืองหลวงของจีนคือ เมืองฉางอาน มีการเตรียมการต้อนรับจากชาวเมืองกับทางการ ใน กำหนดการ วันที่ ๒๔ เดือน ๑ปี พุทธศักราช ๑๑๘๘